

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Н.Ф.Ржевська

«____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА

спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

**Тема: «Курдська проблема в сучасних міжнародних відносинах: еволюція
незалежності»**

Виконавець: студент 6 курсу, 607 групи, Руденко Богдан Вадимович

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних
відносин, інформації та регіональних студій Деревянко Ігор Петрович

Нормоконтролер:

(підпис)

(П.І.Б.)

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет _____

Кафедра _____

Напрямок _____

(спеціальність) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

(ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на виконання дипломної роботи

(П.І.Б. випускника)

1. Тема роботи:

2. Термін виконання роботи: з _____ по _____

3. Вихідні дані до роботи:

4. Зміст пояснювальної записки:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Стан наукової розробки тематики.....	9
1.2. Методологічні засади дослідження.....	12
РОЗДІЛ II. КУРДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ	16
2.1. Історія боротьби курдського народу за самовизначення	16
2.2. Національні організації Курдистану у боротьбі за самовизначення та права.....	24
РОЗДІЛ III. КУРДСЬКЕ ПИТАННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	38
3.1. Позиція Туреччини щодо курдської проблеми.....	38
3.2 Позиція Ірану, Іраку, Сирії щодо вирішення курдської проблеми.....	47
3.3. Курдське питання у стратегічних планах США та ЄС на Близькому та Середньому Сході.....	61
ВИСНОВОК.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вибір теми обумовлений актуальністю дослідження змін, які посилюють роль етнонаціональних факторів та сприяють розширенню проблемного поля етнічності в міжнародних відносинах, а також теоретичними та практичними потребами визначити причини та наслідки впливу курдського фактору на регіональні відносини та політику поза регіональних гравців з метою попередити кризові явища на локальному та регіональному рівнях. На початку XXI століття все більше дають про себе знати процеси глобалізації, що охопили практично весь світ, що настійно спонукає країни шукати адекватні варіанти реагування з метою забезпечення реальної економічної самостійності та стійких темпів розвитку, в тому числі за допомогою створення регіональних об'єднань. Вирішення цих завдань ускладнює необхідність оперативного прийняття рішень з урахуванням загальної логіки розвитку нинішньої міжнародної обстановки. Зростаючий розрив у рівнях соціально-економічного розвитку між світовими «центрами сили» і країнами «третього світу» (те, що в сучасній політології називають протиріччями між Північчю і Півднем) залишається довгограючим фактором загострення ситуації на глобальному та регіональному рівні. Прагнення США монополізувати роль військово-політичного лідера загальносвітового масштабу під гаслами боротьби з міжнародним тероризмом, вирішувати власні економічні проблеми за рахунок зовнішньої експансії, військових операцій за кордоном становить серйозну загрозу суверенітету інших держав, з особливою гостротою ставлячи перед ними як пріоритетне завдання захист політичної незалежності. У таких умовах ключовими стають питання: як вижити і плавно вписатися в сучасний світ, здійснивши соціально-економічну, політичну культурну модернізацію і зберігши в той же час національну ідентичність? Наскільки далеко слід рухатися шляхом економічної і політичної інтеграції, засновуючи наднаціональні інститути, але

без шкоди для власних державних інтересів? Дані та багато інших похідних від них аспектів обумовлюють необхідність раціонального поєднання інтернаціональних і національних підходів у зовнішній політиці кожної держави.

В ідейній площині з новою силою зазвучала тема локального та регіонального націоналізму, що спостерігається на прикладі арабських країн, де і в політичних колах і серед широких мас населення поступово відроджується популярність властивих регіональному арабському націоналізму (арабізму) ідей єдності арабського світу. Причому якщо раніше об'єднувчі ідеї та фразеологія використовувалися, за великим рахунком, лише в якості прикриття для вузьких. Актуальність дослідження підсилюється тим, що проблема самовизначення курдів є показовою у міжнародних відносинах, її розв'язання в будь-якому форматі може створити прецедент для вирішення інших питань подібного характеру. Значний емпіричний матеріал, використаний під час проведення дослідження, дозволяє на прикладі курдів, що пройшли довгий шлях – від невизнання їхніх прав до заяв про створення незалежної держави – визначити найбільш оптимальну модель забезпечення прав національних меншин, що представляє інтерес для інших держав, на території яких посилюється етнічний фактор та спостерігаються сепаратистські тенденції.

Дана проблема отримала певне визнання з боку світової громадськості, хоча унікальність курдського етносу і особливості соціальної поведінки курдів, перш за все у зв'язку із зростаючою діаспоризацією, поки ще не повною мірою висвітлені.

Проблема набуття курдським народом національної незалежності і власної державності відноситься до числа найбільш гострих і складних. Будучи одним з основних факторів нестабільності на Близькому і Середньому Сході курдський рух значно впливає на внутрішньополітичну ситуацію в цьому регіоні. На тлі подій в Сирії, пов'язаних зі спробою повстанської опозиції скинути режим Б. Асада, твердо і рішуче прозвучали вимоги автономії курдів Сирії.

Об'єктом дослідження є курдська проблема в сучасних міжнародних відносинах

Предметом дослідження є історичний процес формування незалежної курдської держави

Мета дослідження. На основі наукових розробок дослідити еволюцію незалежності курдів на Близькому Сході

Загальна мета конкретизована в основних завданнях дослідження:

- проаналізувати стан наукової розробки тематики;
- розкрити методологічні засади дослідження;
- розкрити основні етапи та історичні особливості формування курдської незалежності;
- визначити позиції сирійських курдів щодо конфлікту в Сирії;
- розкрити утвоєння національних угруповань у боротьбі за незалежність;
- дослідити позиції країн-сусідів та США що до курдського питання.

При дослідженні проблеми був застосований методологічний інструментарій гуманітарних наук.

Методологічну основу роботи складають головні принципи діалектичного засобу пізнання суспільно-політичних явищ: об'єктивності, детермінізму, системності. Серед основних методів, які застосовувались в роботі, слід назвати порівняльно-історичний метод, що дав можливість виявити загальні та специфічні риси предмета дослідження, тенденції та закономірності його розвитку, і політикоописовий метод, що забезпечив систематизацію та загальний аналіз первинної фактологічної інформації. Використано метод періодизації, за допомогою якого автор розглянув розвиток зовнішньополітичних стратегій США стосовно курдів. Для роботи з емпіричними даними використовувався метод «кейс-стаді», спрямований на послідовне і детальне вивчення об'єкта спостереження з урахуванням різних доступних способів збору інформації.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет _____

Кафедра _____

Напря́м
(спеціальність) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

(ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
на виконання дипломної роботи**

(П.І.Б. випускника)

1. Тема роботи:

2. Термін виконання роботи: з _____ по _____

3. Вихідні дані _____ до _____ роботи:

4. Зміст _____ пояснювальної _____ записки:

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			

7. Дата видачі завдання: « ___ » _____ 2021 р.

Керівник дипломної роботи _____

(підпис керівника)
(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання _____

(підпис випускника)
(П.І.Б)

Розділ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки тематики

Боротьба курдів за власну незалежність привертає увагу багатьох дослідників у контексті, як політичних процесів, так і в контексті геополітичної боротьби на Близькому Сході. У підрозділі проаналізовано історіографічну та джерельну базу робіт та публікацій на дану тему, а також охарактеризовано стан наукової розробки тематики. Аналізом проблем курдського питання стосовно його загального розвитку в регіоні Близького і Середнього Сходу, а також соціально-політичного стану курдського народу в Сирії займався ряд українських, російських і зарубіжних вчених. Також питанням значення та ролі близькосхідного регіону в міжнародних відносинах висвітлюються в роботах політичних діячів та аналітиків. [1]

До українських вчених, які в своїх працях досліджують роль етнонаціональних факторів в політиці або аналізують особливості формування ключових вузлів протиріч в сучасному світі належать Є. Бистрицький, О. Борділовська, К. Вітман, В. Голуб, В. Гур, Р. Жангож, І. Коваль, Л. Кормич, І. Кресіна, Є. Макаренко, Б. Парахонський, Ю. Пахомова, Р. Петюра, В. Швед, О. Шевчук, Л. Ямпольська. Так, наприклад, вітчизняні дослідники О. Борділовська та В. Голуб висвітлюють курдську проблему та політику щодо неї близькосхідних країн (Туреччини, Іраку, Ірану, Сирії). Серед російських та українських наукових праць із загальної проблематики безпеки і конфліктів у даному регіоні слід відмітити роботи О. Гончаренка, А. Кісова, Ю. Набієва, А. Малашенка, Т. Мануїльської та Б. Яценка. 9 Представниками російських наукових кіл, що займалися історією курдської нації, найбільш відомі були О.І. Жигаліна, М.А. Гасратян і його робота «Курдська рух в Новий час», М.С. Лазарев і його праці: «Курди і Курдистан - фактор становлення проблеми», «Росія і Курдистан», «Курдистан в геополітичному аспекті». [2]

О. Жигаліна в своїх працях розкриває місце етнічного Курдистану в міжнародних відносинах регіону, окреслює політичні, економічні та культурні протиріччя, пов'язані з курдською проблемою. Перспективи, роль Іракського Курдистану як політичної автономії, центру консолідації курдського руху аналізують Л. Ямпольська, Н. Ханалієв, С. Наджат та А. Кадір. Російський дослідник Т. Ахметов розглядає перспективи утвердження курдської автономії в охопленій війною Сирії. Також проблемами курдського питання займалися такі історики, як С.А Шумов та А.Р. Андрєєв, котрі є авторами книги «Ірак: історія, народ, культура», а також В.Ф. Минорский, автор книги «Історія курдів». Питаннями соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Сирії займалися такі російські вчені, як Е.П. Бенкет-Бугадова, В.П. Вікторов, Н.О. Оганєсян, В.М Ахмедов, А.О. Філонік, Б.А. Ісаєв. В їх роботах розглядається історичний розвиток Сирії, приділяється значна увага становленню сучасної політичної та економічної системи Сирійської Республіки, дається опис функціонування політичної системи країни, характеризується партійна система, робиться акцент на етно-конфесійному складі органів влади і силових структур. Також вагомому значення мали праці російських вчених-експертів з курдознавства пострадянської доби: Є. Васильєвої, С. Куньщикова, Ш. Мгої, Н. Мосакі, Ю. Свешникової, в яких, незважаючи на позитивні сторони, простежується однобічність та необ'єктивність при характеристиці соціальних і політичних особливостей національного руху 10 курдів, що пояснюється спробами російської науки виправдати агресивну політику РФ на Близькому та Середньому Сході. [3]

Незважаючи на всі досягнення вітчизняного та російського сходознавства з вивчення курдської проблеми, залишається чимало не розкритих аспектів даної проблематики. Наприклад, у вітчизняній курдології не існує спеціалізованих досліджень сирійського курдського питання. Цю прогалину частково

заповнюють роботи зарубіжних вчених, серед яких особливе місце займають праці К. Елдіза, М. Гюнтера, Д. Макдовела, С. Мансфілда, Р. Бадіна і інших. Названі автори особливу увагу приділяють питанню політичного, економічного і правового становища курдського етносу в Сирії, описують дискримінаційні цивільно-правові умови, в які були поставлені курди центральним сирійським урядом, дають характеристику визвольного курдського сирійського руху, а також ініціатив сирійського режиму для заспокоєння курдської меншини. Також дане питання розглядалось у дослідженнях таких американських авторів, як Д. Йоффе, З. Бжезінський, Д. Снайдер, С. Коен, Дж. Егню, Д. Ейкельман. Аналізу проблем безпеки в регіоні присвячені роботи таких західноєвропейських науковців, як К. Спенсер, М. Фішер, Р. Олівер. Визначний внесок у дослідження даної проблематики зробили дослідники з європейських країн та США, а саме: Ф. Барт, О. Бауер, Б. Бербероглу, Ф. М. Далмаєр, Дж. Розалез, Г. Теджфел, Е. Шилз, К. Янг, котрі займались теоретичними дослідженнями, зосередженими на з'ясуванні ролі етнонаціональних факторів в міжнародних відносинах. Л. Андерсон, Г. Баркі, М. Гюнтер, Н. Деніс, Ф. Крейенброк, Д. Макдовел, Р. Олсон, Д. Романо, С. Сперл, Г. Стансфілд, Д. Філіпс, Г. Фюлер провели теоретико-емпіричні дослідження, які аналізують соціокультурні і політичні трансформації, що сприяли формуванню сучасної курдської ідентичності. В свою чергу, Х. Алсопп, Н. Точчі та М. Чарунтакі виконали історико-політичні дослідження, в яких аналізуються історія та еволюція політики США та ЄС щодо курдського народу. Не можна залишити поза увагою праці вчених Близького та Середнього Сходу: О. Алі, Я.А. Баймароглу, В. Дзуїда, Е. Елбакяна, Н. Ентасара, М. Йегена, І. Керіма, Ф. Кухі-Камалі, М. Р. Салами, Д. Хави. Характерною особливістю цих досліджень є те, що автори приділяють увагу аналізу впливу курдського фактору в політиці на регіональному рівні. [4]

Також ґрунтовні дослідження з аналізу етнічних конфліктів на Близькому Сході належать таким арабським вченим: А.Ахмеду, А.Біаду, Х.Донану та Б.Саїду. Істотний фактологічний матеріал з політичної, економічної та соціальної структури Сирії представлений в наукових роботах арабських дослідників К. Діба, Д. Вакіма, Р. Зіяда, А. Ханна. У їх працях приділяється увага формуванню політичних органів влади, механізмам прийняття рішень в країні, взаємодії офіційних інститутів і суспільства, а також ролі спецслужб і армії в розвитку арабських країн.[5] Тим не менш зазначена література має значні прогалини в осмисленні курдського питання в Сирії, його генезис, причини, основні особливості та етапи розвитку. Практично не представлено вплив політичного сирійського конфлікту на сирійський курдське питання, а також розвиток подій в сирійському конфлікті в зв'язку зі зміною сутності курдського питання в Сирії.

Слабо висвітлюється сучасний етап розвитку курдського сирійського питання і не є проаналізованими його перспективи в повоєнний час. Аналіз ступеня вивчення проблеми свідчить про те, що комплексне вивчення курдського фактору в міжнародних відносинах все ще залишається на периферії інтересів наукового середовища. Попри значну кількість емпіричних розвідок стану та ситуації на курдських територіях в 12 окремих державах, на теоретичному рівні все ще бракує загального бачення перспектив курдського руху та державності.[6]

1.2. Методологія дослідження

Методологія і методи наукового дослідження обумовлені станом вивченості обраної теми та ґрунтуються на принципах історизму та широкій джерельній базі. Методологічною основою роботи є загальнонаукові методи історичного дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, аналіз і

синтез, індукція і дедукція, єдність логічного та історичного, метод порівняння, опис та інші. Для того, щоб провести об'єктивне і всебічне дослідження даної проблеми було використано наступні методи наукового аналізу.[7] У дослідженні було використано історико-системний метод з метою вивчення об'єктивних фактів, щодо історичних процесів Курдистану та для загального розуміння курдського питання, необхідно вивчити курдський фактор в Сирії як елемент загальної системи. [8]

Даний метод був корисний з одного боку, в процесі аналізу безпосередньо системи міжнародних відносин, а з іншого - з точки зору розуміння Сирії як одного з елементів сучасної системи світової політики, окремо від регіональних і глобальних процесів. Використання даного методу дозволило встановити місце і роль Сирії в сучасній системі міжнародних відносин (в тому числі, на основі аналізу її історичного минулого), а також виявити ключові елементи системи міжнародної безпеки в її трактуванні різними державами.[9] Метод історико-системного аналізу дав можливість вивчити генезис і взаємодію внутрішніх і міжнародних соціально-економічних, політичних, військових чинників, які впливали в розглянутій період на розвиток курдської проблеми. Методологія системного підходу дає можливість використовувати в дослідженні методи і підходи різних 13 громадських наук: історії, соціології, політології. [10]

Їх використання було зумовлено міждисциплінарним характером дослідження, яке виконано, в першу чергу, на межі таких наук, як історія і політологія. Використання історико-генетичного методу було пов'язано, в першу чергу, з тим, що сирійську кризу необхідно було розглянути в динаміці і прослідкувати процес розвитку. Застосування даного методу дозволяє побачити причини сучасної кризи, розкрити їх історичні передумови, виявити ключові тенденції в політичній історії його розвитку. Одним з основних методів в роботі є застосування типологічного методу при вивченні особливостей розвитку

Курдистану, а саме його розділ між чотирма державами, методи боротьби курдського населення в різних регіонах, які хочуть зберегти національну ідентичність в стані роздільного проживання. Даний метод дозволяє виявити групи схожих явищ і процесів, що досягається за допомогою схематичного відображення конкретної історичної реальності у вигляді логічних моделей або так званих «ідеальних типів».[11]

У цьому дослідженні даними «ідеальними» моделями виступили результати домовленостей груп держав, метою яких була стабілізація ситуації в Сирії. Їх порівняння дозволило типологізувати підходи ключових політичних гравців до врегулювання сирійського конфлікту, змоделювати можливі результати і наслідки. Безумовно, важливу роль в цьому дослідженні зіграв і нарративний метод. За допомогою нього були аналітично описані основні історичні події, певні хронологічні рамки дослідження. Як видається, фактологічний матеріал, викладений в хронологічному порядку, є невід'ємною умовою об'єктивного аналізу курдсько-сирійських подій.[12]

Метод екстраполяції, в свою чергу, дозволив перенести певні характеристики відносин США, ЄС з Іраком, Іраном, Сирією та Туреччиною на взаємини Вашингтону, Брюсселя, Москви та з курдськими меншинами у вищезгаданих країнах. Також був застосований інституційний метод з метою вивчення політичних інститутів, що впливають на розвиток курдського питання. Безумовно важливу роль відіграли метод «кейс-стаді», що надав можливість отримати більш глибоку інформацію про приховані механізми та латентні процеси у курдському національному русі та метод прогнозування, що надає можливість виявити майбутні сценарії розвитку ситуації в близькосхідному регіоні з урахуванням потенційного загострення курдського питання.

Вагомий внесок у дослідження було зроблено завдяки емпіричному методу аналізу, який містить дослідження наукової літератури, як української, так і

зарубіжної (довідники, статті, монографії), а також електронні ЗМІ та інтернет-видання. Був проведений аналіз статей про виступи політичних лідерів, який дозволив визначити загальну оцінку позиції курдів в сучасній системі міжнародних відносин, а також були визначені основні позиції, сильні і слабкі сторони сценаріїв розвитку курдського питання, можливості і загрози.[13] Метод контент-аналізу використовувався в роботі з офіційними документами, заявами та промовами представників Сирії, Туреччини, Іраку, Ірану та позарегіональних гравців щодо прав та положення курдів, а також представників курдської меншини. Отже, поєднання використаних методів дозволяє провести комплексне дослідження об'єкта для вивчення розвитку компонентів досліджуваного предмета.[14] Сукупність вищезгаданих підходів та методів забезпечує об'єктивне розуміння проблеми та її дослідження в рамках політологічного знання та є важливим інструментом виконання роботи, без якого всебічне дослідження даної проблеми не можливо. Даний факт обумовлений тим, що курдське питання в Сирії повинне розглядатися як елемент, який є частиною загальної системи - Курдистану. Важливим є вивчення особливостей історичних процесів, які вплинули на виникнення даної проблеми в Сирії. Оскільки курдська проблема існує також в Туреччині, Ірані та Іраку, слід зазначити, що вивчення історичних особливостей процесів курдського руху в цих країнах є необхідністю для всебічного розуміння сучасного становища курдського народу. Висновки зроблені виходячи з аналізу всіх матеріалів дослідження, проведеного з урахуванням сучасних політико-правових та історичних оцінок та державних інтересів головних регіональних гравців.[15]

Розділ 2. КУРДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ

2.1. Історія боротьби курдського народу за самовизначення

Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин, яка склалася за результатами першої світової війни, встановлювала новий політичний порядок. Після паризької мирної конференції Курдське питання набуло міжнародного статусу 1918 року, внаслідок проведеної політики інтересів коаліції великих держав на ближньому і середньому сході. Курдське питання, що не належить до цієї коаліції являв собою загрозу інтересам національних акторів, які не тільки прагнули до формування домінуючого положення в системі, підпорядковували інші актори для зміцнення нової міжнародної системи.[16]

Виникнення нового порядку в системі міжнародного права того періоду, однозначно стала головною причиною появи загальновизнаної курдської проблеми. Подальша діяльність Курдського питання не так залежала від індивідуальної волі або особливих національних цілей, скільки від особливого порядку розподілу сфери впливу та особливого характеру системи, компонентом якої був Курдський питання. Подібна цілеспрямована практика була безпрецедентним випадком у світовій політичній практиці. [17]

Домінуюча Версальсько-Вашингтонська коаліція система міжнародних відносин чинила політичний тиск також і на менш значущих членів цієї ж коаліції, що відповідають дії всередині. Системи призвели до розчленування територіального Курдистану. При цьому ті держави, які зазнавали тиску з боку домінуючих членів коаліції, займали нейтральне становище щодо

Курдського питання, тим самим прирікаючи курдський народ багаторічну боротьбу. Розділений Курдистан став таким чином необхідною умовою стабільності нової міжнародної системи. У змінній системі Курдське питання не усвідомлено і системно адаптувалося до змін політичного середовища для

самозбереження, при цьому залишаючись унікальним актором, який сформував власні правила адаптації та трансформації.[18]

Виникнення нового порядку в системі міжнародного права того періоду, що однозначно стала головною причиною появи загальновизнаної курдської проблеми. Наступна діяльність Курдського питання не стільки залежала від індивідуальної волі чи особливих національних цілей, скільки від особливого порядку розподілу сфери впливу та особливого характеру системи, компонентом якої був Курдський питання. Подібна цілеспрямована практика була безпрецедентним випадком у світової політичної практики.

Домінуюча Версальсько-Вашингтонська коаліція система міжнародних відносин чинила політичний тиск також і на менш значущих членів тієї ж коаліції, що відповідають дії всередині. Системи призвели до розчленування територіального Курдистану. При цьому ті держави, які зазнавали тиску з боку домінуючих членів коаліції, що займали нейтральне становище по відношенню до Курдського питання, тим самим прирікаючи курдський народ на багаторічну боротьбу.[19]

Розділений Курдистан став таким чином необхідною умовою стабільності нової міжнародної системи. Курдське питання не усвідомлено та системно адаптувалося до змін політичного середовища для самозбереження, при цьому залишаючись унікальним актором, який сформував власні правила адаптації та трансформації.

Дев'яносто сім років тому одразу після Першої світової війни був підписано Севрський мирний договір, в основу якого було покладено умови Сайкс-Піко угоди 1916 року та рішення конференції держав Сан-Ремо у квітні 1920 року. В результаті від 600-річної імперії Османа було відірвано шматки, які поділили між собою країни-союзники. Фактично цей договір проіснував зовсім недовго, але його відлуння чути й у наші дні.

Феномен протодержавного щодо курдів (в зазначений період ще не мав відношення до держави Ірак в тому вигляді, в якому воно територіально оформилося в 1923-1926 рр.), Почав складатися ще до встановлення тут режиму мандатних територій при прямому управлінні Англії незабаром після закінчення Першої світової війни, коли в результаті утворився тут безвладдя, який став наслідком втечі або насильницького видалення звідси Османської адміністрації (в основному - з числа арабів-сунітів) були здійснені перші спроби створення тут курдського незалежної держави. В порушення положень Мудросского перемир'я британські війська зайняли Мосульський вілайет 8 листопада 1918 г. За день до цього був випущений спільний меморандум Англії і Франції, в якому зазначалося, що метою окупації є надання незалежності всім населяють цю територію народам. Цей меморандум стараннями європейців був максимально доведений до відома проживає тут населення.

До початку Першої світової війни територія компактного розселення курдів представляла собою конгломерат різних племен і племінних конфедерацій. Примітним фактором є те, що спроба формування курдської протодержавного в «підчерев'я» Месопотамії відразу після Першої світової війни ґрунтується на самім феномен націоналізму, причому, неважливо якого - курдського або арабського, коли крім відмінностей мови важливу роль відіграє опосередковане національний світогляд. Дотримуючись досить загальної моделі, запропонованої Е. Геллнер, традиційні спільноти, подібні курдам, об'єднувалися з метою створення продуктів прожитку, багато в чому заснованому на відганяючи скотарстві, що істотно відрізняло представників курдських племен, що жили в гірських і передгірних областях, від племен арабських. Відносно невисокий стеля продуктивності такого суспільства призводив до того, що цінності в такому суспільстві стабільно прив'язані до ієрархії, примусу, насильства. На думку Геллнера, в суспільстві, подібному «Курдистанського», індивід не отримує нічого, підвищуючи ефективність своєї праці, але отримує

все, завойовуючи або отримуючи від центральної влади сприятливу позицію в суспільній ієрархії. [20]

Такі відносини будувалися на патронажно- клієнтських зв'язках. Громада з централізованою владою і організованим реципрокним обміном ставала прообразом протогосударства («чіфдом»), характерним для багатьох народів Сходу.

Піонерами курдської протонаціональні доктрини ще до Першої світової війни були впливові шейхи: це і Обейдулла (Нехрена), під керівництвом якого спалахнуло перше повстання з метою створення незалежного Курдистану (1880 р), і жив пізніше Абдулсалам Барзані, дядько Мустафи Барзані, духовний лідер племені Барзан, прихильник курдської автономії в складі Османської імперії, згодом страчений османськими владою через передбачуваної співпраці з Росією перед початком Першої світової війни. Саме шейх Абдулсалам Барзані вперше озвучив вимогу про офіційне використання курдської мови в автономії в своєму листі турецькому султану в 1913 р. Можна сказати, що по факту в Іраке и Иракском Курдистане присутствовали два различных источника общенационального сознания и единения, ставивших целью достижение национальной государственности. [21]

Іракський Курдистан як об'єкт політичного дослідження, а в даний період - ще і спірна територія, цікавий у своїй динаміці фактично відразу після завершення Першої світової війни і розвалу Османської імперії. Примітно, що М. С. Лазарєв виділяв суб'єктність Іракського Курдистану в період завершення Першої світової війни, відзначаючи, що саме тут, «на півдорозі між Багдадом і Мосулом фронту Першої світової вдалося стабілізуватися, оскільки британські війська були виснажені в важких для них кліматичних умовах.

Суперечка про територіальну приналежність Мосульського вилайета між Англією і Туреччиною залишалася невирішеною до 1926 р, коли Мосульський вилайет, увійшовши де-юре до складу Іраку, поступово перетворився в де-факто

Іракський Курдистан, згодом реалізувався в формі де-юре автономії, залишаючись на даний момент територіальним суб'єктом федеративної Іраку. З моменту коронації іракського короля Фейсала в 1921 р (на якій не був присутній жоден представник іракських курдів) до 1932 р, коли Ірак отримав формальну незалежність, ці мандатні території, згідно з рішенням Ліги Націй, перебували під управлінням Британії. По суті, мандатний управління було новою модифікацією старої колоніальної структури, заснованої на опорі і культивуванні місцевих владних еліт (т. Зв. «Малікійській спосіб» адміністрування; від арабського слова «малик» - король), широко до цього використовувався Англією при управлінні Індією, в тому числі і в потенційно схильних до сепаратизму регіонах, таких, як Джамму і Кашмір. [22]

Новим ударом по незалежності Курдистану став Лозаннський мирний договір в 1923 році, за яким курдські території розділили між чотирма країнами: Туреччиною, Іраном, Іраком і Сирією. Багато в чому це пов'язано з політикою першого лідера нової Турецької республіки Мустафи Кемаля Ататюрка, втянувшем курдські формування, які сподівалися на «спільне курдів-турецька держава», в конфлікт з Грецією.

Після Другої Світової війни і виведення з Сирії останнього французького гарнізону в 1946 році держава стала проводити самостійну політику в питаннях територіального, культурного і мовного об'єднання країни. Курдів, як національна меншина, піддали сегрегаційній політиці Національної соціальної партії Сирії і президента Шукрі аль-Куатлі. Їм заборонили розмовляти рідною мовою в громадських місцях і друкувати газети, а торгівля і ведення справ з ними порицалась. По суті, влада взяла курс на жорстку асиміляцію курдської меншини для боротьби з сепаратизмом.[23]

Політика жорсткої асиміляції виявилася помилковою. Вона лише призвела до згуртування курдського населення, адже тільки через об'єднання вони могли

домогтися дотримання своїх прав. У 1940-1950-х роках з'явилися великі торгові громади курдів в Алеппо, Ер-Ракку і Ель-Хасак. З Туреччини і Ірану до Сирії перебувало безліч курдських переселенців, які тікали від ще більш суворих умов звернення. У підсумку, у багатьох сирійських провінціях курдське населення зрівнялося, а десь перевищило кількість арабського населення. В першу чергу - в провінції Аль-Джазіра.[24]

У 1962 році президент Сирії Назім аль-Кудс придумав вельми хитре рішення курдського питання. 23 серпня о провінції Аль-Джазіра провели перепис населення з умовою, що не пройшли процедуру позбавлять виборчих прав. Багато курди не змогли пред'явити чиновникам податкові квитанції, які доводять давність проживання в Сирії, і втрачали громадянство. В адміністрації використовували підроблення, при яких у курдів забирали паспорти під приводом видачі посвідчень нового зразка. Їх вони так і не дочекалися. Так, понад 130 тисяч жителів Сирії втратили базових прав і свобод.[24]

Політика сирійського уряду до курдських рухів в сусідніх державах, таких як Туреччина і Ірак, відрізнялася від проведеної всередині країни. З 1975 року один з лідерів курдів Іраку Джаляль Талабані переховувався в Дамаску від саддамівських силовиків. А з 1979 року лідер Комуністичної партії Курдистану (РПК) Абдулла Оджалан знаходився в окупованих Сирією районах Лівану. У 1982 році, за посередництва Сирії та Ірану, в Дамаску під час ірано-іракської війни курдські угруповання на чолі з Масудом Барзані погодилися на співпрацю з РПК. На півночі Іраку були сформовані перші табори бойовиків РПК. [25] Таким чином, сформовані на півночі Іраку сили турецьких курдів підтримувалися сирійським урядом до 1998 року. До 2000-х років курдська меншина в Сирії не мало гарантованих ООН прав національних меншин. У 2005 році в Іраку закріпили створення Курдського автономного району, а президентом Іраку став курд Джаляль Талабані. Вступивши на посаду президента Сирії Башар Асад

вселяв для багатьох представників опозиції надії на «відлига» в країні. Однак реформи Асада не торкалися найважливіших питань зміни політичної системи, мали половинчастий характер і в основному проводилися в економічній сфері країни.[26] На початку правління Асад дозволив видавати незалежні газети і провів амністію політичних ув'язнених. З 2000 по 2001 роки в Сирії проводилися заходи під загальною назвою «Дамаська весна», які полягали в створенні форумів для обговорення питань демократизації Сирії. Пізніше багатьох учасників форумів репресували. Питання про надання курдам громадянства Сирії розглядався владою і в 2002 році, так як число курдських апатридів зросла до 300 тисяч чоловік. У серпні Башар Асад відвідав Джазіру і пообіцяв вирішити проблему. Але цього не сталося, що в підсумку вилилося в повстання курдів в березні 2014 року. Їх жорстко придушив сирійський режим.[27]

У країні назривала криза. Затьмарило ситуацію і вбивство в жовтні 2011 року опозиційного лідера Машаль Тамо, який представляв демократичні рухи. Війна, що в кінці 2010 року низка революцій і протестів під загальною назвою «Арабська весна» докотилася і до Сирії. Демонстрація в березні 2011 року проти свавілля поліції в невеликому місті Дераа стала звітної точкою протестної хвилі. Влада спробували жорстко придушити повстання, але опозиційні сили заручилися підтримкою населення, що спровокувало масові заворушення. Восени 2011 року в провінції Хомс почалися зіткнення між опозицією і сирійською армією.[28] Курдські виступу ставали все активніше і масштабніше, а в 2012 році урядові війська і поліцейські формування масово покинули курдські провінції для захисту Дамаска і Алеппо в розпочатої громадянської війни.

На цьому тлі сирійські курди сформували загони ополчення і вигнали останні загони Асада з північної Сирії. Головну роль в управлінні автономією отримали два найбільших політичних об'єднань курдів - консервативний Курдська Національна Рада, пов'язаний ідейно і економічно з Іракським

Курдистаном, і соціалістична партія демократичного союзу - які грали величезну роль в створенні автономії сирійського Курдистану. [29] У липні 2012 року за участю президента курдського автономного округу Іраку Масуда Барзані Партія демократичного союзу (ПДС) і Курдська національна рада (КНС) підписали Ербільську декларацію для спільного управління сирійським Курдистаном. При цьому всередині формувань зберігалися суперечності. У січні 2014 року сирійські курди оголосили про створення на півночі Сирії власної автономії під назвою Рожава. Проголошена автономія включає в себе три кантони (регіону) - Джазіра, Кобань і Афрін. Ключову роль в управлінні територіями взяла на себе Партія демократичного союзу і її збройні загони.[30] Реформи ПДС мали на увазі гендерна, національне та конфесійне рівність громадян сирійського Курдистану, а також введення демократичних інститутів і статусу Рожави як автономії у федеративній Сирії. Шлях до створення Сирійської Курдистану обійшовся далеко не безкровно. Ряд міжнародних організацій звинувачував курдські формування у військових злочинах, в тому числі з викраденням, тортурами і етнічними чистками місцевого населення. У 2015 році сили Загонів народної самооборони (YPG) були причетні до вбивства 20 мирних жителів в селі Або Шахат, а також в руйнуванні кількох сіл в Телль-Тамер і Рас-ель-Айні.[31]

У звіті Amnesty International за жовтень 2015 року згадувалися випадки, коли курдські війська знищували села або насильно переміщали місцеве населення. Деякі жертви переселення розповідали, що, можливо, в цих поселеннях проживали нечисленні групи прихильників ІГІЛ. Також курдські формування звинувачувалися в незаконних арештах мирних жителів і порушеннях судового процесу. Ще одним приводом для критики стали звинувачення у винищуванні арабів в Сирійській Курдистані. Сирійський письменник Шамс ад-Дін аль-Кілані заявляв, що Загони народної самооборони знищують арабське населення заради створення курдської національної держави.

Однак у 2017 році міжнародна комісія ООН опублікувала розслідування, в якому стверджувалося, що доказів переслідування арабських громад з боку курдських збройних сил не знайдено.[32]

2.2 Національні організації Курдистану у боротьбі за самовизначення та права

Марксистські ідеї отримали благодатний ґрунт для поширення серед турецьких курдів як відповідь на правий турецький націоналізм, основою якого служила ідеологія кемалізма, що заперечувала сама наявність в Туреччині курдського народу. Цьому також сприяв успіх лівих національно-визвольних рухів в Китаї і В'єтнамі, чийому прикладу намагалися наслідувати і курдські марксистичні з Робочої партії Курдистану (РПК), з часом серйозно переглянули свої погляди, але зберігши ті ж самі методи збройної боротьби, що і на початку свого шляху. У зв'язку з чим РПК в багатьох країнах як і раніше знаходиться в терористичних списках. [33]

Попередницею РПК була Молодіжна революційна федерація Туреччини (Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu або скорочено DEV-GENÇ) марксистсько-ленінська організація, сформована студентами турецьких вузів в 1965 р і заборонена в 1971 р після військового перевороту в країні. У 1974 р одна з підпільних груп DEV-GENÇ вирішила створити самостійну організацію «Асоціація вищої освіти Анкари» (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği, AYÖD) з якої в 1975 р вийшла група «Революціонери Курдистану» («Kurdistan Devrimcileri») на чолі з Абдуллою Оджаланом. Це угруповання досить швидко розширювалася, чому сприяла належить їй наявність розгалуженої мережі закритих студентських дискусійних клубів, де обговорювалися найбільш актуальні питання, які стосувалися вибору шляху для курдських лівих в період, коли в соціалістичному таборі не було єдності, а Радянський Союз, Китай, КНР і Албанія представляли

самостійні і антагоністичні напрямки марксистської думки. Це призвело до становлення багато в чому самобутнього курдського лівого руху.[34]

27 листопада 1978 р селі Фис повіту Лидже в Туреччині пройшов установчий з'їзд Робочої партії Курдистану (РПК), яка виникла на платформі «Революціонерів Курдистану» і поставила перед собою мету створити незалежне марксистську державу для курдського народу

Період 1978-1980 рр. був часом «міський герильї» РПК, коли атакам з боку її активістів піддавалися, перш за все, представники правих курдських організацій і поборники збереження курдського племінного устрою і традицій. Після військового перевороту 1980 р репресії проти членів РПК посилювалися і її керівництво і численні активісти були змушені покинути країну.[35] У 1981 р пройшла перша конференція РПК в Лівані, а в 1982 р друга конференція в Дераа в Сирії. У цей період загони РПК брали участь в бойових діях проти ізраїльських військ в Лівані, підтримуючи палестинців. Тоді ж РПК змогла створити свою військову структуру і в 1984 р організувала партизанський рух на території Туреччини, яке з перервами триває і до теперішнього часу. РПК також практикує вбивства турецьких цивільних чиновників і нонкомбатантів, в зв'язку з чим угруповання визнана терористичною організацією не тільки в Туреччині, але і в ряді європейських держав, а також в США і Австралії. Військовим крилом РПК була «Армія звільнення народів Курдистану», перетворена в 1999 р в Народні сили самооборони (НСС).[36] Після арешту лідера РПК Оджалана в 1999 р структура організації зазнала серйозних змін, що стало спробою легалізувати її діяльність і зняти звинувачення в тероризмі. У 2002 р відбувся восьмий з'їзд партії, на якому було прийнято рішення про скасування РПК і створення нової суспільно-політичної структури - «Конгресу Свободи і Демократії» (KADEK), який в 2003 р був перетворений в «Народний конгрес Курдистану» (Kongra -Gel), який декларував перехід до політичного діалогу, замість збройної боротьби. Всі

ці ініціативи не завадили ряду держав визнати в 2004 р Kongra-Gel - терористичною організацією.[37] Це були: Туреччина, Німеччина, США, Франція, Данія, Іспанія, Швеція. У такій ситуації Оджалан закликав у 2004 р скликати «Підготовчий комітет відновлення» РПК. Відновлювальний (дев'ятий) конгрес РПК пройшов з 28 березня по 4 квітня 2005 року, після чого РПК відновила свою діяльність. У цьому ж році була створена «Конфедерації курдських громад» (Koma Civaken Kurdistan), - зонтична структура, куди крім РПК увійшли всі філії цієї партії в Іраку, Ірані та Сирії, а її лідером також був призначений знаходить у в'язниці Оджалан.[38]

На першому етапі (з 1978-1995 рр.) РПК позиціонувала себе як частину світового революційного фронту, який воює проти імперіалізму. Боротьба РПК представлялася як черговий етап світового національного-визвольного руху, розпочатого китайськими комуністами проти Гоміндану і продовженого в'єтнамськими марксистами проти французів і американців. Особливе місце в ідеології курдських революціонерів займала завдання формування курдської національної державності. Єдиний і незалежний Курдистан передбачалося створити з осколків чотирьох різних держав (Туреччина, Ірак, Сирія, Іран). Позиція РПК з цього питання була дуже радикальною, тому що партія відкидала всякі компромісні варіанти у вигляді автономії, ведучи боротьбу за повну національну незалежність Курдистану.[39] У 1995 р партія вперше офіційно позначила ідейний поворот від прагнення до створення повністю незалежної курдської «держави реального соціалізму» до демократичної автономії в складі Туреччини. Нова ідеологія РПК була сформульована вже після арешту її лідера Оджалана, на якого вплинула творчість американського соціального філософа Мюррея Букчина, з яким він ознайомився будучи в ув'язненні. Навесні 2004 р Оджалан через своїх адвокатів намагався встановити контакт з американським мислителем.[40] Але через важку хворобу Букчина дискусії не відбулося.

Основою нової ідеології РПК, сформульованої Оджаланом на платформі ідей Букчина, є «демократичний конфедералізм». «Демократична конфедерація» - це мережа низових самоврядних суспільних одиниць, які об'єднані в рамках громадянського суспільства. Ця мережа має кілька рівнів: Сільський конгрес, Міський конгрес, Регіональний конгрес, який представляє великі етнічні і релігійні спільноти. Громадянське суспільство - заміняє собою держава. Відмова від ідеї створення ізольованої курдської держави, на думку Оджалана, повинен сприяти радикальному перегляду відносин курдів з іншими близькосхідними народами. Національна держава в будь-якій формі, як вважає він, породжує нові протиріччя між різними народами, тому що кожен етнос буде себе почувати «ущемленим і приниженим», а демократична конфедерація може стати спільною політичною платформою, об'єднуючи революційні рухи різних етносів Близького Сходу.[41]

Перша спроба реалізувати цю концепцію на практиці була здійснена в Сирії в рамках створення «Демократичної федерації Рожави - Північна Сирія», в ході сирійської революції і громадянської війни. Однак цей експеримент навряд чи може вважатися вдалим, так як багато арабських племена і консервативні представники курдів і сирійських туркоманів виступили проти цього проекту і які розповсюджуються в його рамках радикальних секуляристських і феміністичних ідей. Тому подібне квазідержавне утворення тримається за рахунок тієї підтримки, яку отримує від Сполучених Штатів.[42]

Головним противником РПК вважається Турецька Республіка. Крім того, філії РПК в Сирії, Іраку та Ірані знаходяться в конфронтації з офіційною владою цих держав. Також до числа противників РПК слід віднести курдські організації, які виступають з позицій консервативного курдського традиціоналізму, як то «Демократична партія» на чолі з кланом Барзані в Іраку або «Курдська національна рада» в Сирії. Опонентами РПК і його гілок також є різні групи

ісламістів, як то курдська «Хізбулла» в Туреччині або угруповання сирійської опозиції. Хоча РПК визнана терористичною організацією в США, Вашингтон є головним союзником входить в «Конфедерацію громад Курдистану» партії «Демократичний союз» (PYD), що діє в Сирії і створила там під егідою США квазідержавне утворення «Демократичну федерацію Північної Сирії».

Беззмінним лідером РПК є її перший голова Абдулла Оджалан. Він народився 4 квітня 1948 року, вивчав політичні науки в Університеті Анкари. З 1980 по 1998 рр. керував діяльністю РПК з Сирії, де був прийнятий режимом Хафеза аль-Асада. У 1998 р Дамаск під сильним тиском офіційної Анкари, перекинувши на південний кордон 50-тисячну армію, вимушений був відмовити Абдуллі Оджалану в подальшому перебуванні на сирійській території. Спроби знайти новий притулок закінчилися невдачею і 15 лютого 1999 р Оджалан був заарештований турецькими спецслужбами в аеропорту Найробі, в Кенії. З 1999 р знаходиться в турецькій в'язниці, в якій відбуває довічне ув'язнення. Проте через своїх адвокатів, а також родичів, яких до нього допускають, він має можливість робити звернення до партії і брати участь у формуванні її ідеології. Саме таким чином РПК відійшла від класичного марксизму і встала на шлях «демократичного конфедералізму». Це сталося тоді, коли Оджалан був уже в тюрмі, але зміг звертатися до соратників через своїх адвокатів. У той же час з 2011 по 2019 рр. у Оджалана не було можливості зустрічатися зі своїми адвокатами і передавати послання. В даний час фактичне керівництво РПК здійснює найближчий соратник Оджалана і один із засновників РПК Джаміль Байек, який є членом політбюро РПК і керівником «Конфедерації курдських громад» (Koma Civaken Kurdistan - KCD). З-керівником КСД є Хюля Оран (Бесе Хозат), яка представляє «жіночу половину» організації. Жіноче співголовування у всіх сферах стало невід'ємним атрибутом ідеології «демократичного конфедералізму».

Штаб-квартира РПК розташована в Іраку, в горах Кандиль. В ході своєї еволюції РПК сформувала власні філії в Іраку - РЈАК (Партія вільного життя в Курдистані) і РУД («Демократичний союз») в Сирії, які разом з РÇДК в Іраку (Партія демократичного вирішення Курдистану) і власне турецьким РПК / РКК утворюють «конфедерацію громад Курдистану»- зонтичну структуру, під егідою якої з 2005 р діє РПК і її філії. Кожна з цих партій має своє військове крило у вигляді загонів народної самооборони. Вони контролюють деякі гірські райони в Іраку та Ірані, ведуть партизанську і підпільну боротьбу в Туреччині і створили своє квазідержавне утворення на північному сході Сирії.

Сьогодні РПК має серйозну фінансову основу, організація контролює велику кількість приватних підприємств, доходи від яких йдуть на продовження підпільної боротьби. Також важливим джерелом фінансування РПК стали пожертвування і внески співчуваючих її діяльності курдів, що проживають і працюють в країнах Перської Затоки і Європи. Спецслужби Туреччини і її союзників по НАТО звинувачують РПК у виробництві і продажу незаконних наркотичних речовин. Відзначається, що щорічний дохід РПК від продажу наркотиків може становити близько 1,5 млрд дол. Крім того, важливим джерелом фінансування РПК є продаж сирійської нафти, основні родовища якої перебувають на контрольованих силами РУД - сирійського філії РПК районах північного сходу Сирії.

Як зазначає М. Лебський, «соціальною базою партії стали селяни південного сходу (Туреччини), пролетарі, недавно виштовхнуті в місто з курдських сіл, і курдська інтелігенція, яка здобула освіту в турецьких університетах. Головним орієнтиром для РПК в організаційному будівництві послужила модель партії-авангарду - тобто групи професійних революціонерів, які об'єднані в централізовану і чітко структуровану організацію». За даними міністра внутрішніх справ Туреччини Сулеймана Сойлу, в 2014 р чисельність

збройних угруповань РПК в Туреччині становила 5 554 людини, на початок 2020 року їх число оцінюється в 136 учасника. Звісно ж, що ця чисельність сильно занижена, з урахуванням того, що багато бойовиків РПК базуються в Іраку, в горах Кандиль. Всього ж, з урахуванням всіх філій РПК, що діють в рамках «Конфедерації курдських громад», чисельність її бойовиків може перевищувати 100 тис.

Серед подібних рухів - «Соколи свободи Курдистану», виконавець найгучніших терактів на території Туреччини в останні десять років і найяскравіший нинішній поборник курдського сепаратизму на турецькій землі. Виникнення руху «Соколов свободи Курдистану» (ССК / ТАК) пов'язане з арештом засновника і беззмінного глави Робочої партії Курдистану (РПК) Абдалли Оджалана в 1999 р. Після того, як турецька влада ізолювали харизматичного лідера, який стояв на чолі курдської політичної активності з 1974р. (тоді він сформував РПК), постало питання про необхідність реорганізації Партії, її основних цілей і методів.

З самого початку 2000-х рр. як сам Абдалла Оджалан - який веде тепер політичну діяльність, перебуваючи в ув'язненні, так, в 2012-2013 рр. він розробив з турецькими властями новий план врегулювання Курдського питання, - так і РПК схилилися в бік знаходження політичного виходу з кризи. Відповідно до директив Оджалана, який наполягав на припинення бойових дій на території Туреччини, на VII з'їзді РПК було постановлено, що основна форма боротьби РПК - мирний політичний процес. На VIII з'їзді партії (2002 г.) це рішення було закріплено структурними змінами аж до зміни назви організації, яка офіційно стала носити ім'я Курдського Конгресу Свободи і Демократії.

В результаті різкої зміни курсу РПК і подальшого введення мораторію на проведення бойових дій, деякі члени організації були незадоволені самою можливістю компромісу і відкололися, сформувавши власні течії. Їх ряди,

спочатку складалися з колишніх членів РПК, незгодних з політикою примиренства, поповнювалися за рахунок найактивнішого, мобільного і легко піддається радикалізації класу - молоді. У числі зародилися на цій базі течій були і «Соколи свободи Курдистану», і на цей момент серед курдських угруповань ця перетворилася в саму одіозну. Вперше «Соколи» дали про себе знати в 2004 році, коли офіційно взяли на себе відповідальність за низку терактів в державних установах. Однак в ту пору їх атаки були скоріше демонстративними, вибухи не були націлені на знищення людей, акти носили характер дрібномасштабних показних дій, «попереджувальних акцій», і не були сприйняті як серйозної загрози. У 2005 р ситуація докорінно змінилася - в якості однієї з цілей атак були проголошені курортні райони країни (оскільки туризм визнавався однією з основ існування і благополуччя «фашистського» турецької держави), і влітку того ж року в результаті терактів в туристичних зонах почали гинути люди.

З 2008 р «Соколи свободи Курдистану» поповнили список терористичних організацій не тільки в Туреччині, але і в США і ЄС. У той же час, РПК як така була в цьому ж році виключена зі списку терористичних організацій за версією ЄС рішенням Європейського суду, що продемонструвало різний підхід Заходу до різних форм прояву курдської боротьби за незалежність. З тих пір угруповання взяло на себе відповідальність за багато терактів на території країни, а її офіційне звернення до «пресі і громадськості» передбачає продовження атак з метою дестабілізації обстановки в Туреччині і рішення Курдської проблеми. ССК в останні півроку провели ряд гучних терористичних атак в Анкарі, в Стамбулі і в інших великих містах Туреччини. Влада Туреччини вважають ССК терористичним угрупованням, що є молодіжним екстремістським крилом РПК. Звідси виходить, що Анкара не робить відмінностей між РПК і ССК, однак самі «соколи» заперечують будь-який зв'язок з курдськими партіями і звинувачують їх лідерів в зраді інтересів курдського народу. Втім, деякі політичні діячі та ЗМІ

вважають, що ССК діє за негласною вказівкою керівництва РПК. У будь-якому випадку, питання партійного верховенства в середовищі ССК залишається поки що відкритим, джерел для вивчення угруповання вкрай мало, архівних документальних матеріалів, доступних громадськості, не існує зовсім.

Представники угруповання заявляють, що їх терористичні дії - помста за спецоперації турецьких служб безпеки на переважно курдському південно-сході країни. Так, останні акти були «приурочені» до збройних зіткнень, що відбувалися між турецькими військами і курдами, з липня 2015 р результати, діяльність «Соколів» має двояке значення: з одного боку, вона дозволяє підняти бойовий дух курдів, розвинути національно-політичні ідеї, з іншого - акти насильства лише провокують Туреччину на розширення каральних дій проти Курдистану і дискредитують курдське визвольний рух в очах світової громадськості. У зв'язку з тим, що основним джерелом інформації про угруповання є її власне офіційне звернення, розміщене на англійською та турецькою мовами на її сайті, було б не зайве навести тут текст цього звернення для подальшого аналізу.

Представники угруповання заявляють, що їх терористичні дії - помста за спецоперації турецьких служб безпеки на переважно курдському південно-сході країни. Так, останні акти були «приурочені» до збройних зіткнень, що відбувалися між турецькими військами і курдами, з липня 2015 р результати, діяльність «Соколів» має двояке значення: з одного боку, вона дозволяє підняти бойовий дух курдів, розвинути національно-політичні ідеї, з іншого - акти насильства лише провокують Туреччину на розширення каральних дій проти Курдистану і дискредитують курдське визвольний рух в очах світової громадськості. У зв'язку з тим, що основним джерелом інформації про угруповання є її власне офіційне звернення, розміщене на англійською та

турецькою мовами на її сайті, було б не зайве навести тут текст цього звернення для подальшого аналізу.

Політика охорони кордонів з боку Турецької республіки, силові структури якої періодично здійснюють атаки на деякі гірські райони Курдистану заради контролю прикордонних з Іраком і Сирією районів, обумовлює упор, який «Соколи» роблять на збройну боротьбу. Цікаво, що з часу виходу в світ офіційного звернення (2006 г.) навіть сам лідер РПК Абдалла Оджалан зробив деякі кроки - наскільки це можливо в ув'язненні - на шляху мирного вирішення питання, однак активність ССК останнім часом лише зросла. Таким чином, незважаючи на колишню безумовну відданість курдського лідера, зараз ідея боротьби з турками збройними методами стала переважаючою.

У справжніх умовах інтенсифікація діяльності угруповання цілком виправдана - регіон загруз у війнах, контроль над державними кордонами ускладнений, і повідомлення курдів Туреччини, Іраку, Сирії, підкріплення сил угруповання за рахунок закордонних ресурсів зараз спрощені. Більш того, участь Туреччини в іракському і сирійському конфліктах безпосередньо зачіпає прикордонні райони, і будь-яка локальна сутичка підноситься як приклад звірячої агресії Анкари.

Безумовно, в основі ведення будь-якої збройної діяльності лежить забезпечення ресурсами - технікою, зброєю, досвідом. Що стосується техніки, її в Турецькому Курдистані вистачає - до середини 1990-х рр. курдів активно підтримували сусідні країни (Сирія, наприклад) і Радянський Союз (в 90-х рр. Росія), досвід же купується в ході постійних сутичок в гірських районах. З цього можна зробити висновок, що військова підготовка членів угруповання є достатньою для ведення боротьби будь-яких форм.

Основними цілями спочатку заявлялися урядові установи і туристичні зони. Останнє передбачало виведення Курдської проблеми на міжнародний рівень, привернення уваги світової громадськості, акти залякування і позбавлення Туреччини суттєвою складовою її економіки.

Проте, останнім часом атаки на урядові установи і місця скупчення народу в Анкарі та Стамбулі переважають, що з одного боку, веде до ескалації насильства між турецьким урядом і Курдистаном, з іншого - викликає крайнє неохвалення офіційного керівництва РПК. В рамках своєї майже 30-річної збройної боротьби РПК направляла атаки проти військових і урядових підприємств, і розширення зони ураження на цивільні об'єкти з загибеллю мирних громадян не може бути приято як прийнятна форми боротьби.

Взагалі, сама тенденція «партизанських» атак в містах замість колишньої стратегії зосередження діяльності, основних сил і ресурсів в глухих куточках сільської місцевості відображає не тільки трансформацію форм боротьби курдів, а й зростання сепаратистської загрози, причому зростання кількості нападів в мегаполісах став порівняно недавнім явищем і був засвідчений в 2015 р Важливо, що ССК стала трансрегіональної організацією - її останні великі «звершення» (відповідальність за мінімум чотири нальоту підтверджена) відбувалися зовсім за межами області розселення курдів. Фактично, структура діяльності ССК зараз нагадує структуру міжнародного тероризму 60-80-х рр., Інспірованого етнічними проблемами - палестинського, ірландського або баскського тероризму.

Основним методом діяльності ССК є проведення диверсійних атак, причому, не дивлячись на заяву, згідно з яким руйнівна діяльність угруповання закінчиться при прийнятті Туреччиною кроків з припинення насильства проти Курдистану, цим мета атак не обмежується. Прагнучи розширити народну підтримку і звернутися до етнічної солідарності, «Соколи» позиціонують свої теракти як помста за загибель курдів в ході турецьких нападів.

Варто звернути окрему увагу на те, що в офіційному зверненні молоді присвячений окремий - нехай навіть маленький - розділ, і юне покоління розглядається в якості основного джерела поповнення угруповання. Втім, це і не повинно дивувати - по-перше, звернення саме по собі орієнтоване на людей, які не мають стійкої системи цінностей і норм. Єдиною цінністю тут проголошується відданість курдського народу і Оджалану, в той час як в іншому члени «Соколів» вільні, причому свобода має на увазі свободу вибору методів безсумнівно збройної боротьби.

За непідтвердженою інформацією, опублікованою колишніми членами РПК, група спочатку планувала розширити свої наступальні можливості шляхом створення бойових осередків в західних районах Туреччини. Ці осередки повинні будуть діяти незалежно один від одного і не матиме жодного прямого зв'язку з центральними структурами РПК. Ці невеликі групи високо ідейних курдських екстремістів, можливо, і були синтезовані в ССК початку 2000-х рр.

На даний момент, немає ніяких ознак того, що ССК бойовики отримують прямі накази від Народних сил оборони (військове крило РПК). Однак, з огляду на тенденцію до РПК централізувати команди і не допустити існування потенційного суперника курдських сепаратистських угруповань, цілком ймовірно, що ці дві групи тримати неофіційні контакти і не протистоять інтересам один одного.

Передача молодим людям ініціативи в діях, як і свобода у виборі методів їх здійснення, передбачає апелювання до молодіжної потреби якнайшвидшої самореалізації, самостійності. Безумовно, безсистемність і відсутність морально-ціннісної навантаження в основній частині відозви укупі з обіцянкою свободи і необхідності проявляти ініціативу найкращим чином передають орієнтованість тексту на молодші покоління. І хоча точне число членів угруповання і тим більше їх віково-гендерна складова невідомі, можна з практично повною упевненістю

сказати, що молодь в рядах «Соколів» превалює, і сплеск активності ССК в останні роки може бути пов'язаний з ростом цієї молодіжної страти. На офіційному сайті організації зазначено, що виконавці останніх гучних терактів є молоді люди у віці до 30 років, серед яких жінки і чоловіки.

Якщо взяти до уваги подвійну мету терактів «Соколов свободи Курдистану», тобто, примус турецької влади до пошуку компромісу і помста за загибель представників курдського народу, стає очевидним, що навіть при поступках з боку Анкари негайне припинення їх діяльності вельми сумнівно.

Більш того, ступінь свободи і ініціативності, запропонована молодому поколінню, фактично робить угруповання малокерованою. Зростання чисельності представників ССК в якийсь момент може привести до втрати контролю керівництва над членами групи, а відсутність чіткої системи норм, цінностей, моделей поведінки і дії передбачає, що члени організації можуть бачити остаточну мету боротьби не в тому ж, у чому бачить її керівництво.

Безумовно, небезпечним є саме накопичення озброєних бойовиків в районах, що є сусідами з Сирією та Іраком. Розширення активної фази конфлікту на Туреччину посилює Близькосхідна криза, що охоплює і без того Ліван, Палестину з Ізраїлем, Кіпр. Регіональний статус Курдської проблеми сам по собі визначає високий ступінь ризику, з яким стикаються будь-які форми збройної активності - наприклад, стає можливим підірив відносної стабільності внутрішньої ситуації в Ірані, зміцнення протиріч між сирійськими курдами і урядом Дамаска.

Сепаратистський заколот виходять від курдів, як очікується, залишиться основним драйвером терористичної загрози в Туреччині в середньостроковій перспективі. Бойовики ССК, швидше за все, підтримувати задану позицію і продовжать планувати і проводити напад в великих містах. Більшість цих атак,

ймовірно, прямо або побічно можуть призвести до втрат серед цивільного населення. З огляду на недавні терористичні акти в Туреччині, ССК, ймовірно, залишиться тією самою угрупованням, яка створює одну з найбільших загроз для бізнесу в країні, так як вони довели свою готовність бити по найважливішим з економічної точки зору об'єктів: транспортні вузли, туристичні райони, готелі та аеропорти.

Таким чином, «Соколи свободи Курдистану» представляються собою організацію регіональної значимості. Необережність в діях здатно спричинитися ескалацію конфлікту Всередині Турції та похитнуті соціальну обстановку в сусідніх країнах регіону, а Відсутність системи цінностей и моделей поведінки, вседозволеність, упор на свободу Молодіжної складової превращаються діяльність ССК в «боротьбу без правил». Поведінка «Соколів» в силу відсутності об'єктивної інформації про організацію та безсистемності її офіційної доктрини можна вважати непередбачуваним.

Оскільки Курдська проблема є суттєвим фактором розвитку подій на околицях Сході и зростання конфліктогенності регіону, подальше Вивчення як самого питання, так и задіяних в його вирішенні сторін є необхідною. З метою Накопичення адекватної об'єктивної інформації та ОЦІНКИ реальної Загрози безпеці Турції и Всього регіону з боку організації Було б оптимально використовувати метод включеного спостереження, дослідити ССК зсередини.

Поки що ж «Соколи свободи Курдистану» залишаються однією з найяскравіших в силу останніх подій, но найбільш невивчених організацій, и непередбачуваність її діяльності может ще зіграти свою роль в найближчому часі.

РОЗДІЛ 3. КУРДСЬКЕ ПИТАННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

3.1 Позиція Туреччини щодо курдської проблеми

Курдське населення живе компактно, що сприяє збереженню національних традицій. Граючи роль культурного буфера між сунітської Туреччиною і шіїтським Іраном, курди з'явилися виразником особливої системи соціально-політичних і духовних цінностей. До сих пір родоплемінні і релігійні структури часто замінюють курдам національну ідентичність.

Традиційна курдська еліта, представлена релігійними та племінними лідерами помітний економічний і, особливо політичний та ідеологічний вплив на південний схід Туреччини. Вплив архаїчних традицій, таких як релігійний штат між мусульманськими курдами, зороастри, езидами та атеїсти (до останнього, як правило, прихильники комуністів Курдська робоча група), місцевість, клас та династичні упередження, лідеризм. Звідси, такі негативні явища в соціально-політичних Життя, як політична нестабільність та розподіл між собою. Однак, серед сучасних курдських лідерів з'явилися багато представників демократичних і лівий напрямом. Внаслідок їх діяльності, економічний позиція, а політичний вплив курдського світського та духовного дворянства падає

Однак курдські організації включають підземні війська бойовиків, які не мають опору тільки турецька влада, а й деяка курдська Аха і Шейхам. Спостережуваний політичні контакти між курдським національно-демократичним Організації та турецькі ліві сили. Крім того, частина ісламського радикалу асоціація містить значний курдський елемент. Небажання лідерства Туреччина визнає курдську ідентичність, призводить до неможливості мирного рішення Курдської проблеми. Хоча турецька курдська конфронтація є

національно органічною, але якщо вона йде в міжнаціональний конфлікт – ситуація Це буде загрожувати кривавою громадянською війною.

Основним викликом безпеки Туреччини є той факт, що частина етнічних курдів співчуває сепаратистським угрупованням, що закликають до насильства, в першу чергу, Курдській робочій партії (КРП).

Використовуючи силові методи боротьби, КРП закликає турецьке керівництво до демократичних змін і дотримання прав курдської меншості. Проте КРП є партією ленінсько-сталінського типу, і її заявлена мета - побудова в "Курдистані" диктатури пролетаріату. КРП прагне до створення моделі етнічного націоналізму, ґрунтованого на свідомості винятковості в порівнянні з іншими етнічними групами Туреччини.

Партія тоталітарного толку, що лідирує в національно-визвольному русі після гіпотетичного приходу до влади може виявитися агресивнонаціоналістической по відношенню до інших національних меншин. Реалізуючи свої плани КРП організовує масові демонстрації і страйки напади на турецькі урядові структури і представництва за кордоном.

Бойові загони КРП брали участь в зіткненнях з підрозділами турецької армії і поліції на населеній курдами території південно-східної Туреччини. Але найбільшого розмаху курдський рух набув у вигляді організованих озброєних виступів і партизанської боротьби в східних і південно-східних районах Туреччини.

Турецьке керівництво заявляє, що КРП - екстремізм в самому гіршому прояві, це терористична організація, відповідальна за вбивства цивільних осіб. Згідно із заявами МЗС Туреччині, члени Курдською робочою партії викрадають дітей з метою ідеологічної обробки і навчання в тренувальних таборах.

КРП не лише вбиває мирних жителів, значна частина яких курдського походження, але і підриває цивільну інфраструктуру з метою перетворення регіону на непридатний для життя. Хоча більшість терактів були зроблені проти жителів юговостока, були також здійснені атаки на столицю і туристичні зони. КРП знищує школи, підпалює ліси, висаджує в повітря залізниці і мости, мінує автотраси.

КРП не раз обіцяла почати трубопровідну війну проти транспортування каспійської нафти по турецькій території. Таким чином, загрози лідерів КРП, що транслюються в курдських ЗМІ видають істинні наміри організації.

Попри те, що КРП (і її бойове крило) підкреслює, що вона відстоює права незаможних і зубожілих верств населення, вона фінансує терористичні структури, ЗМІ (періодичний друк, тел-радіомовлення), а також веде антитурецьку пропаганду за кордоном. Наводячи документовані факти уряд Туреччини виділяє в якості джерел доходів КРП наступні: здирство (в основному, у турецьких бізнесменів); шантаж; грабежі; доходи комерційних установ організації; гроші, виручені від наркотрафіку контрабанди зброї і торгівлі людьми; нелегальне транспортування робочої сили. Турецька влада постійно підкреслює, що боротьба з Курдською робочою партією є частиною боротьби зі світовим

Анкара відмовляється від ініціатив почати політичний діалог з КРП. Курдські активісти піддаються арештам, обвиняєсь в підриванні стабільності в державі. В ряді випадків курди намагаються боротися за свої права і легітимними методами подаючи позови проти влади Туреччини до Європейського суду з прав людини.

Гострота курдського питання в Туреччині багато в чому пов'язана як з безкомпромісністю опозиційних офіційній владі курдських політичних

організацій, так і з жорсткістю національної політики влади. У свою чергу більшість турецьких громадян підтримують жорсткі методи боротьби з курдськими екстремістами.

Останніми роками у зв'язку з ситуацією, що змінилася, в Іраку курдськими активістами озвучуються ідеї про створення федерації турок і курдів або о наданні курдам автономії. Проте заклики до надання курдським районам автономії кваліфікуються турецькою владою як порушення цілісності держави. Анкара виступає проти будь-якої форми автономії, тим більше незалежності курдських.

Таким чином, влада Туреччини активно асимілює курдську молодь чере залучення до турецької системи освіти. Між тим, очевидно, що насильницьке нав'язування курдам турецької культури, мови, звичаїв ще більше ускладнює ситуацію на південному сході Туреччини. Тривала заборона на курдську мову привів до всезростаючої неписьменності серед курдського населення. У визначеній мірі, культура і традиції курдів знаходяться під загрозою. Політика турецької влади підтверджує, що курдська спадщина на території країни не розглядається в якості "свого".[102]

Крім того, слід вказати на неоднозначність позицій у виборі методів для вирішення курдського питання в Туреччині з боку політичної еліти. Якщо уряд, якоюсь мірою готово йти на мінімальні поступки курдському меншості. Скажімо, в розширенні прав і свобод, то абсолютно інший погляд на курдське питання спостерігається в рядах турецького генералітету, що лобіює силове вирішення цієї проблеми.

Турецька військова еліта і націоналістично налагоджені політики вважають, що надання широких свобод курдам погрожує територіальній цілісності країни. Хвиля курдського терору вивела Партію націоналістичної дії

("сірих вовків") з маргінального шару турецьких екстремістів і привела їх до успіху на парламентських виборах. Націоналісти в Туреччині пройшли до парламента під гаслами пригнічення курдських виступів здатних перерости в повстання. При цьому багато турецьких політиків вважають, що в значній мірі курдський опір інспірується ззовні США і Євросоюзом.

Дійсно, розпочатий курдський опір було не турецьким курдами, а діаспорою. Особливо активно проявила себе численна діаспора турецьких курдів в Західній Європі. Тому Туреччина виступає категорично проти втручання в курдське питання країн, де мешкають діаспори курдів. З економічної точки зору, необхідно відмітити, що бюджети населених курдами провінцій є найдефіцитнішими серед усіх провінційних бюджетів Туреччини. Південно-східна частина країни - найбільш відсталий в економічних відносинах район з суворими географічними і кліматичними умовами.

При цьому турецька влада підкреслює, що відповідальність за депресивний стан економіки в курдських районах значною мірою несе Курдська робоча партія, яка задає політичну розстановку сил в регіоні. Курдське населення Туреччини залишається в стані убогості і занепаду. Незважаючи на деякі економічні успіхи адміністрацій курдських земель, не була вирішена головне завдання - створення платоспроможного середнього класу. Основна маса курдського населення - селяни.

Нестабільне політичне становище і, зв'язку з цим, відсутність інвестиційних ресурсів у курдських районах перешкоджають їхнього промислового розвитку. Інфраструктура в курдських районах розвинена слабо, що не дозволяє створити достатньо робочих місць.

Промислова відсталість курдського регіону Туреччини підштовхує до відтворення традиційних структур курдського суспільства, які, у свою чергу,

перешкоджають етнічному асиміляції. Головними проблемами економіки населених курдами провінцій є нестача інвестицій, неадекватне управління з боку центрального уряду та високий рівень безробіття.

Середній рівень безробіття в населених курдами провінціях становить 12% (МЗС Туреччини, 2017). Зайнятість по секторах економіки розподілено в середньому таким чином: 27% населення зайнято у сільському господарстві, 16% - у промисловому виробництві, 57% у сфері послуг, в основному це сезонна робота у туристичних зонах (МЗС Туреччини, 2017).[43]

Тяжке економічне становище, відсутність робочих місць, наслідки збройних конфліктів є основними причинами міграції населення з курдських провінцій. Позбавлені засобів існування курди спрямовуються в великі міста, а також за кордон. Проте населення, яке примушується до міграції веде, як правило, традиційне господарство і не пристосоване до життя у містах, де курди зайняті переважно малокваліфікованою працею. Таким чином, відбувається маргіналізація та люмпенізація курдського суспільства. У тому числі, і по з цієї причини, багато мешканців на південному сході курди схвалюють тероризм, оскільки не бачать для себе майбутнього в Туреччині.

Проте є й позитивні моменти. З приходом до влади Партії справедливості та розвитку, турецький уряд розробив і почав втілювати у життя програму модернізації та підвищення рівня життя населення, створення нових робочих місць на південному сході країни. Ця програма націлена на зміну соціально-економічної структури курдського суспільства, структури зайнятості населених курдами територій та стимулювання міграційних процесів. Але основною метою турецької влади є тісніша інтеграція цього регіону з іншими частинами Туреччини та використання створюваної інфраструктури для вирішення курдського питання. Планується виділяти із державного бюджету кошти на фінансування розвитку промисловості та сільського господарства в курдських

районах. Турецька влада очікує, що відчутне зростання ВВП регіону нівелює розрив показників середньодушових доходів у середньому по країні та на південний схід. Крім того, відомо, що Уряд Туреччини, стикаючись з проблемою низького рівня приватних інвестицій, що виділяє великі державні кошти на економічний розвиток району, оскільки це допоможе викоринити вплив КРП на місцеве населення.

Однак, незважаючи на позитивні зрушення в економічній ситуації на південному сході Туреччини, Анкара допустила й низку прорахунків. Зокрема, прагнучи завоювати довіру серед курдського електорату, уряд почав призначати на місцеві адміністративні посади етнічних курдів. Цей фактор поряд із відкриттям економіки для інвестицій курдського капіталу призвело до появи, так званої, "Курдської мафії". В результаті курдський бізнес став додатковим джерелом фінансування та озброєння, що ховаються в горах південного сходу терористів. Причому, навіть маючи прибуткове робоче місце на заході чи півдні Туреччини, більшість курдів підтримують та схвалюють рух за незалежність курдських територій.

Одночасно курдських політичних лідерів не влаштовує сценарій зниження радикалізму національного руху на базі підвищення рівня економічного добробуту у регіоні. Іншими словами, політичне вирішення проблеми не може мати на увазі перемир'я з КРП, проте воно повинно включати в себе ряд економічних, політичних та соціальних проектів, які ліквідують саму проблему. Курдське питання можна вирішити лише у довгостроковій перспективі підвищенням рівня освіти серед курдського населення, яке не пов'язує рівень свого добробуту з приналежністю до турецької держави.

Говорячи про вплив «іракського» фактора на курдську проблему, варто зазначити, що з моменту утворення курдської автономії на півночі Іраку КРП активізувала антитурецьку діяльність у прикордонних районах на турецько

іракському кордоні, суттєво зросла кількість збройних нападів на підрозділи турецької армії та жандармерії. Безсумнівно, зросла активність у турецької Східної Анатолії терористів КРП, що базуються в Північному Іраку, загрожує спровокувати у регіоні серйозну кризу. Разом з тим, у разі деморалізації та розпуску Курдської робочої партії на території Туреччини політичний та ідеологічний центр курдського опору переміститься до Іраку, в якому курди мають ширші права і можливості політикоправової якості. Крім того, Іракський Курдистан користується стратегічним заступництвом Вашингтона, що у перспективі може утримати Анкару від прямої воєнної агресії.[44]

На тлі подібної політичної та економічної автономії регіону висловлюються припущення про можливе відокремлення Курдистану від Іраку, навіть всупереч бажанню самих курдів. Однак цей варіант може мати місце у випадку розпаду іракської держави. Складене штучно із трьох різнорідних частин – шіїтського півдня, суннітського центру та курдської півночі, ця держава часу свого виникнення у 1921 р., так і не зуміло інтегруватися в єдине ціле, а єдиною сполучною цією територією ланкою була авторитарна диктатура арабо-суннітської меншини. Амбітна американська ідея перетворити Ірак на демократичну державу не знаходить опори в арабській суспільстві. Негативне ставлення США до шіїтів, явна дискримінація сунітів, нестабільне життя іракців в умовах окупації, а також безперервні регіональні конфлікти, викликають у населення Іраку зростаюче обурення. В цій ситуації США будуть змушені продовжувати зміцнювати свої відносини з лояльним курдською північчю, що, як було зазначено раніше, буде гарантією від погроз з боку Туреччини. [45]

Тим не менш, останнім часом турецький Генеральний штаб наполегливо «проштовхував» рішення про початок бойових дій у Північному Іраку з метою усунення загрози безпеці Туреччини з боку, що базуються на іракській території і озброєних вилазках курдських бойовиків. По турецьким даних, активістів КРП

фінансує та постачає зброєю адміністрація курдських провінцій Іраку. Перші точкові операції поблизу іракського кордону турецька армія почала, не чекаючи санкції парламенту. Проте вже у жовтні 2007р. парламент Туреччини санкціонував проведення антитерористичної операції у Північний Ірак проти КРП. Цей момент можна розглядати як вимушену поступку генералітету у відповідь на лояльність до обрання президентом представника не військових кіл, а ісламської партії. Одночасно по всій країні пройшли багатотисячні демонстрації на підтримку розгрому бойовиків, що ховаються в курдських провінціях Іраку. [46]

У лютому 2008 р. збройні сили Туреччини провели масштабну транскордонну операцію, спрямовану на ліквідацію військових баз Курдської партія на півночі Іраку. Про проведення операції турецька влада заздалегідь сповістила американську адміністрацію. Турецька влада заявила, що визначення тимчасових рамок для військової операції не буде, війська не підуть із північних районів Іраку доти, доки не буде усунуто загрозу з боку курдських бойовиків. З цього моменту турецьке командування регулярно проводить переважно невеликі військово-повітряні операції з метою ліквідації терористичних баз на іракській території. У той же час на території Туреччини не припиняються теракти, організовані КРП. Турецький парламент уже кілька разів продовжував мандат на проведення військових операцій проти курдських бойовиків на півночі Іраку.[47]

Зрозуміло, що боротьба з КРП дасть сильний поштовх руху опору в всім Іраку, внаслідок чого, конфлікт може набути ще більш затяжної форми і призвести до остаточного розпаду держави. Проте сумнівно, що Туреччина найближчим часом може розпочати широкомасштабну операцію у Північному Іраку. Найімовірніше, може йтися про завдання ударів по місцях базування бойовиків і проведення точкових операцій, що передбачають ліквідацію лідерів КРП та знищення інфраструктури руху. Особливо це цілком припустимо, за умов

активної участі курдських загонів «пешмерга» у сирійському конфлікті на боці Башара аль-Асада та зміцнення їхніх політичних позицій у регіоні загалом.

Досить подивитися на регіон Близького Сходу, щоб переконатися в можливості подібного сценарію : за останні десятиліття курди змогли сформувати дієздатні армії в усіх чотирьох частинах історичного Курдистану. Свої бойові організації є у сирійських курдів, курди з Партії вільного життя в Курдистані зміцнили свої позиції в Іраку і зараз вже активно діють в Ірані. Усе це тільки ставить додаткові питання про перспективність сьогоденного переговорного процесу.[48]

3.2 Позиція Ірану, Іраку, Сирії щодо вирішення курдської проблеми

У період до повалення режиму С. Хусейна Іран традиційно надавав політичне, економічне та військове сприяння опозиційним офіційним Багдаду іракським курдським угрупованням, насамперед Патріотичному союзу Курдистану (ПСК) Дж.Талабані, що найяскравіше виявилось в роки іраноїрської війни.¹⁷⁸ Допомога ПСК Іран надавав і в ході його протистояння. У першій половині 1990-х років загонами ДПК М. Барзані, які спиралися на підтримку Туреччини. Однак після примирення цих двох основних іракських курдських угруповань Іран встановив досить тісні зв'язки як із ПСК, і з ДПК, а надалі і з об'єднаним регіональним керівництвом Іракського Курдистану.

В умовах подальшого розвитку ситуації навколо Іраку можна виділити наступні елементи офіційної лінії Ірану на курдському напрямку. Іранська влада виступає за збереження територіальної цілісності та суверенітету Іраку, категорично проти його територіальної дезінтеграції, не підтримують ідею про новий федеративний устрій Іраку, бачачи в цьому небезпека заохочення сепаратистських тенденцій у курдів в Ірані та інших, сусідніх з Іраком, країнах. Керівництво Ірану уважно стежить за діяльністю США та Ізраїлю в Іракському

Курдистані і бачить у їхній подальшій присутності тут пряму загрозу своїм національним інтересам. Сприяючи підтримці конструктивного діалогу між політичними угрупованнями іракських арабів-шиїтів та курдів, Тегеран розраховує стримувати таким чином націоналістичні та сепаратистські настрої в Іракському Курдистані.[49]

Сприяючи підтримці конструктивного діалогу між політичними угрупованнями іракських арабів-шиїтів та курдів, Тегеран розраховує стримувати, таким чином, націоналістичні та сепаратистські настрої в Іракському Курдистані. Хоча американо-іранське протистояння в регіоні ще не досягло свого апогею, прихована війна між цими державами вже давно ведеться, у тому числі іракській та іранській територіях. І в цьому протистоянні курдський фактор грає дедалі більшу роль. У випадку, якщо США або Ізраїль все ж таки наважаться завдати ракетно-бомбових ударів по Ірану і спробують повалити нинішній режим ІРІ силою, іранські курди об'єктивно можуть стати союзниками США та нового іранського уряду.[50]

У разі відмови Білого дому від силового сценарію розвитку подій в Ірані іранським курдам доведеться й надалі продовжувати боротьбу за поступове розширення своїх прав і свобод у рамках ісламської держави і чекати кардинальних змін ситуації в країні та регіоні, за якої буде можлива хоча б часткова реалізація їхньої національної програми.

Пейджак не має великої підтримки в районах компактного проживання курдів у самому Ірані: провінціях Курдистан та Керманшах. Тим не менше, на західних кордонах Ірану іноді відбуваються перехресні сутички іранських та турецьких військових із функціонерами Пейджак. Її лідер Рахман Хадж Ахмаді заявив, що мета цієї організації полягає у зміні основи нинішньої іранської держави, тобто. у встановленні світської демократичної республіки. [51]

Він пропонує створити в Ірані конфедерацію, в якій національні меншини здобули б рівні з персами права. Однак, на його думку, процес досягнення вільно структурованої конфедерації за прикладом Бельгії та Швейцарії вимагатиме 50-річного терміну ведення переговорів.

Перебуваючи в США, Р.Х.Ахмаді звернувся до Білого дому за підтримкою метою початку кампанії з повалення ісламського режиму Ірану та «створення нового демократичного федеративного уряду». Проте його звернення було залишено американцями без відповіді. У цьому Р.Х.Ахмаді не роз'яснив, чи є діяльність його організації частиною генерального плану створення нової держави Курдистан у регіоні. Він сказав, що на даному етапі для нього організації найважливіше встановлення демократії в Ірані та створення демократичного федеративного уряду замість ісламського режиму. Він висловив упевненість, що із встановленням демократії в Ірані вона пошириться по всьому регіону і тоді виникне можливість формування Великого Курдистану.[52]

Пейджак співпрацює з іншими угрупованнями іранської опозиції. за словами Р.Х.Ахмаді, його люди ведуть політичні та військові заняття з представниками інших опозиційних іранському режиму партій, які надалі діють під власними гаслами та прапорами. Вони роблять це з метою створення в Ірані конфедерації, де всі етноси отримають рівні права.

ДПК є найстарішою політичною організацією іранських курдів, що існує вже понад 60 років. До неї входить та частина іранської опозиції, яка також бореться за реформу державної влади в країні, але не підтримує шлях збройного повстання задля досягнення цієї мети. Ця партія є самодостатнім соціал-демократичним угрупованням, яка виступає за широку автономію Іранського Курдистану. [53]

«Комелі» дотримується марксистської ідеології та бореться за встановлення народної демократії після падіння існуючого режиму. Вона веде партизанську боротьбу із нинішньою владою ІРІ. Діяльність курдських автономістських організацій в Іранському Курдистані, хоч і не суперечить американським регіональним інтересам, не підкріплена жодними гарантіями з боку адміністрації США. За оцінками західних політологів, ці організації через свою роз'єднаність на практиці навряд чи зможуть створити нову ефективну систему автономії або свого державного устрою.[54] Залишається також дуже проблематичним, що їхні лідери зможуть виконати свої програмні настанови з проведення демократичних норм, що декларуються. Як показує практика, коли курдам в Іранському Курдистані надали можливість зайняти керівні пости у виконавчих місцевих органах влади, вони не захотіли ділитися своїми повноваженнями з професіоналами з персів.

Через свою нездатність знайти компроміс з іранською владою, вони не могли вирішити соціальні, адміністративні та господарські питання, що гостро стояли. Почалося зіткнення курдів із представниками регіональної та центральної влади. Курди не змогли забезпечити стабільність та безпеку у своєму регіоні. Тому в діяльності подібних угруповань прихована небезпека того, що Іран може втратити єдиний адміністративний та економічний простір і перетвориться на конгломерат незалежних від центру та один від одного територіальних утворень. При цьому не виключається і іракський сценарій, коли країна може опинитися на межі розпаду за етноконфесійною ознакою.

Це, очевидно, враховує і адміністрація США під час здійснення своєї програми Великого Близького Сходу та планування заходів на території ІРІ щодо посилення тиску на Тегеран. Безперечно, спецслужби США намагаються використати націоналістичні настрої курдів у власних інтересах. Так, вони сприяють створенню опозиційними курдськими угрупованнями напруженої

ситуації у західних провінціях ІРІ з переважно курдським населенням. Це призводить до того, що Корпус вартових іранської революції (КСІР) змушений вести бойові дії з противниками режиму в чотирьох західних провінціях.[55]

Але ця війна з власними курдами ведеться іранською владою негласно. Вони відносять такі операції до боротьби з «боговідступниками». Однак таємне стає явним, як, наприклад, у лютому 2007 р., коли «боговідступники» знищили іранський вертоліт поблизу Хоя в провінції Західний Азербайджан. Після цього були обстріли іранськими збройними силами курдських повстанських позицій у районі Салмаса, розташованого неподалік ірано-турецького кордону. Тоді було вбито 17 курдських бойовиків на чолі з їхнім командиром, громадянином Німеччини тюрксько-курдського походження.

За своєю ідеологією та методами боротьби Пейджак дуже близька до РПК турецьких курдів, що дає підстави деяким аналітикам відносити Партію вільного життя Курдистану до дочірніх РПК організацій. Слід мати на увазі, що раніше Тегеран надавав РПК своє заступництво та підтримку у боротьбі проти турецької влади, яку оцінював однозначно як союзника США та НАТО в регіоні. Тепер ситуація змінилася. Іранські війська іноді проводять разом із турецькими силовими структурами військові та спеціальні операції проти мігруючих у прикордонних районах бойовиків РПК. При цьому обстрілюються іранські курдські села, розташовані в прикордонній зоні, від чого страждає мирне населення.[56]

Спільні дії турецьких та іранських сил безпеки проти РПК частково можна пояснити тим, що дії курдських бойовиків у Туреччині та Ірані схожі і спрямовані на підрив засад правлячих режимів. Події РПК в прикордонній зоні Ірану та Туреччини та іранської Пейджак є ланками одного ланцюга. На думку Тегерана, будь-які курдські повстанські угруповання та національні рухи є потенційною загрозою правлячому в Ісламській Республіці Іран режиму. Не

випадково, до курдських активістів та повстанців в Ірані продовжує застосовуватися найвища міра покарання – смертна страта.

Найвищі іранські чиновники час від часу звинувачують Сполучені Штати Америки у спробах втручання у внутрішні справи Ірану та інших країн регіону та, зокрема, у використанні курдських сепаратистів в організації заворушень на західних кордонах Ірану. Після загибелі від рук курдських бойовиків 7 представників сил іранської безпеки в неспокійній провінції Керманшах секретар Вищої ради національної безпеки Ірану того часу Алі Ларіджані заявив, що Америка намагається за допомогою бандитів та різного роду дрібних антиурядових угруповань організувати диверсійні акти проти іранських об'єктів. А.Ларіджані не вдавався в подробиці цієї інформації і його заява мала скоріше виправдувальний характер, оскільки було незабаром після того, як західні ЗМІ звинуватили Тегеран в обстрілі курдських сіл у прилеглих до Ірану районах північного Іраку.[57] При цьому іранське керівництво заперечувало саму причетність Ірану до подібних дій. Президент ІРІ М.Ахмадінежад висловлював своє тверде переконання у підтримці Сполученими Штатами етнічних опозиційних рухів в Ірані з метою повалення іранського режиму.

Водночас Ірак, у тому числі й Іракський Курдистан, стали дедалі більшими. Набувати характеру арени гострого військово-політичного ірано-американського протиборства. Так, М.Ахмадінежад заявляв, що незабаром американський вплив в Іраку зникне (очевидно, після неминучого виведення з країни військ США), і Іран буде готовий заповнити політичний вакуум, що там утворився. Він наголошував, що це буде «величезний сильний регіон». Іран, за його словами, готується заповнити пролом за допомогою сусідів, регіональних друзів з арабського світу та за допомогою самої іракської нації. [58] Як відомо, Іран дуже активно підтримує військово-політичні угруповання іракських арабів-шиїтів та проіранськи налаштованих шиїтських політичних лідерів. Вашингтон, у свою

чергу, звинувачує Іран у втручанні у внутрішні справи Іраку, у перекиданні в країну бойовиків та зброї, здійсненні терактів проти коаліційних військ та іракських силових структур.

Свої військові акції у прикордонних районах Іраку Тегеран намагався аргументувати тим, що з іракського боку підривні дії проти Ірану здійснює екстремістська організація Пейджак. На це МЗС Іраку відповідало, що Ірак не дозволяє жодним іранським та іншим опозиційним організаціям здійснювати свої дії з іракської території проти сусідів Іраку. І це питання він обговорював із представниками Ірану. Міністр закордонних справ Іраку Х.Зібарі (курд за національністю) зажадав від Ірану негайного припинення вогню, оскільки подібні дії становили небезпеку для мирного населення. [59]

На знак протесту проти арешту у січні 2007 року американцями у столиці Іракського Курдистану м. Ербіле п'ятьох іранських громадян Іран закритив п'ять переходів на кордоні з Іраком, що завдало великих збитків економіці КАР, оскільки затримка вантажів щодня коштувала регіону 1 млн. доларів США. Іранців звинуватили в тому, що, будучи членами КВІР, вони нібито незаконно перевозили зброю до Іраку.

При цьому американський генерал Р.Одієрно рекомендував не відпускати їх, оскільки вони ніби надавали допомогу терористам в Іраку. Іран же заявив, що це співробітники іранської дипмісії, які працювали в Ербілі, і зажадав їхнього негайного звільнення. Водночас, іранські офіційні кола закликали Ірак відпустити Махмуда Фархаді, захопленого американцями восени 2007 року в Сулейманії. США вважали, що Фархаді перевозив зброю для кримінальних елементів Іраку. Іран категорично заперечував усі ці звинувачення. Навіть іракський президент Дж.Талабані розглядав арешт Фархаді як протизаконний та вимагав відпустити його.[60]

Іракське керівництво, у свою чергу, докладало зусиль з мирного вирішенню цього питання і на початку жовтня 2007 року делегація іракських курдів вирушила до Тегерану для переговорів. При цьому в Ербілі висловлювали надію, що іракцям вдасться досягти порозуміння з Тегераном. Після дводенних переговорів сторони погодилися зробити певні кроки, необхідні для забезпечення контролю кордону та недопущення просочування бойовиків на іранську територію. Ербиль дав запевнення в тому, що іранського бізнесмена Фархаді буде звільнено. При цьому Іран знову звинуватив США у тому, що вони заплющують очі на діяльність курдських бойовиків проти Ірану з боку Іракського Курдистану. Вашингтон зі свого боку звинуватив Тегеран, що той влаштовує заворушення в Іраку 2003 року, тобто з часу початку окупації Іраку коаліційною армією.[103]

Проте прагматизм у зовнішній політиці іранської влади змушує їх продовжити курс на прискорений розвиток торговельно-економічних та інших відносин як із Багдадом, і з Ербілем. Тегеран тим самим не прагне відстати від Анкари, яка вже досить міцно присутня в Іракському Курдистані, і зайняти свою нішу в цьому стратегічно важливому, багатому вуглеводнями, привабливим з погляду іноземних інвестицій, регіоні.[61]

Загальний підхід сирійського баасистського керівництва до курдів мало чим відрізняється від політики С.Хусейна, керівництв Туреччини та Ірану і полягає в завзятому ігноруванні їх національних права і свободи та силових методах вирішення курдської проблеми. У Сирії курди зазнають більшої дискримінації порівняно з іншими національними меншинами. Це з тим, що курди на відміну, наприклад, від вірмен, туркменів, черкесів, які є корінним населенням країни, можуть у перспективі висунути вимоги самовизначення біля західного (Сирійського) Курдистану до відокремлення від Сирії.

Сирійське керівництво здавна проводить штучну політику асиміляції що у САР курдів. Їхні права не визнані ні в конституції, ні інших законодавчих актах.

Прийшов до влади в Сирії 1961 року військовий режим ухвалив закон про створення арабського (або «зеленого») поясу безпеки в районах традиційного розселення курдів (стик сирійсько-іраксько-турецької меж). Ця зона досягає в довжину 350 км і завширшки 15-30 км і є ніби буфером між сирійськими курдами та курдами в Туреччині та Іраку.[101]

Відповідно до вищезазначеного закону на місці депортованих з цих районів курдів розселяли арабів. Таким чином, багато курдських поселень вийшли за рамки традиційного Сирійського Курдистану і перемістилися в райони Алеппо, Афрін, Аазаз, Менбідж, Ракка та Латакія. Крім цього, курди розосередилися вздовж північного сирійського кордону. Наприклад, міста Аазаз і Афрін (43 і 58 км на північ від Алеппо, відповідно) мають близько 90% населення курдів, решта - туркмени та араби. В даний час курди проживають також у містах Дамаск, Хама, інших великих містах і населених пунктах.

Закон 1962 року про перепис населення Сирії поширювався лише на курдське населення у губернаторстві Хасеке (район Джазіра). В результаті більше 300 тис. курдів, які проживали на той момент в інших районах країни, до цього часу не мають сирійського громадянства, фактично перебуваючи на положенні біженців, що позбавляє їх елементарних прав. Сирійська влада свідомо не вживає заходів щодо економічного розвитку населених курдами районів: там не будуються промислові об'єкти, мало шкіл, лікарень, торгових точок, багато курдських районів не забезпечені електроенергією та водопостачанням. Місцева влада при розподілі земель виділяє курдам найгірші ділянки, створює штучні труднощі в отриманні кредитів і позик, необхідної сільськогосподарської техніки та інвентарю, занижує закупівельні ціни на їх продукцію. Переважна більшість курдів є бідні і безправні верстви сирійського населення.[62]

Курди в Сирії обмежені у розвитку національної культури, мистецтва, мови, літератури тощо. У країні заборонено школи з навчання дітей курдською мовою. Більше того, заборонено публічне спілкування курдською мовою. Курди не мають права на організацію будь-яких культурно-освітніх, спортивних товариств та організацій. Курдська молодь зазнає відвертої національної дискримінації при вступі до ВНЗ Сирії, при цьому обмежуються їх можливості вибору майбутньої спеціальності, їх не приймають до військових навчальних закладів та на держслужбу. А для тих з них, яким вдалося вступити до одного із сирійських університетів, постійно існує загроза відрахування.[100]

У сирійських в'язницях без суду та слідства утримуються сотні курдів, часто просто за надуманими звинуваченнями. Сім'ї ув'язнених роками нічого не знають про їхню долю та місце знаходження. Звернення та скарги з цього приводу не приймаються та не розглядаються. Становище курдського населення посилюється ще й тим, що не приділяється належної уваги та не враховуються його інтереси з боку сирійської влади та загальнонаціональних громадських організацій. Створений, наприклад, 1972 року у Сирії Національний прогресивний фронт не включає курдський рух. Представники Сирійської комуністичної партії (крило Х. Багдаша та крило Ю.Фейсала) лише зрідка озвучують декларативні гасла на захист прав сирійських курдів та їх рівності у правах з іншими національностями, що населяють країну.

Слід зазначити, що в останні роки намітилися певні зрушення підході сирійської влади до курдської проблеми, незважаючи на те, що в цілому їхнє ставлення до курдів продовжує залишатися дискримінаційним. Так, курдам надано право працювати в деяких державних установах, проте фактично їх не допускають на значні посади. Як і раніше, в органах місцевого самоврядування та Народних зборах (парламент) Сирії немає жодного курда.[63]

В силу багатокладності курдської громади, розкиданості районів їх проживання країни та відсутності достатньої кількості власної інтелігенції політичні об'єднання курдів неорганізовані та роз'єднані. До кінця травня ц. у Сирії існувало одинадцять різних курдських організацій, що діють нелегально. Найбільші з них за кількістю своїх членів та впливом - Курдська демократична партія в Сирії (Аль-Парті) - крило Назір Мустафа, Курдська демократична прогресивна партія (права) - крило Хамід Хадж Дарвіш, партія Союзу курдського народу (генеральний секретар Дін Дібо) та Курдська ліва партія в Сирії. Багато курдських партій тісно пов'язані з компартіями Туреччини та Іраку.

Особливістю діяльності курдських партій у Сирії є безперервний процес створення нових партій, розколу існуючих, об'єднання партій, у тому числі у блоки та фронти, виходу окремих партій з блоків та фронтів. Наприклад, сталося об'єднання партії Союзу курдського народу та Курдської лівої партії у Сирії. Нова партія отримала назву Курдська партія у Сирії Азаді (Свобода). Загалом, політичні програми практично всіх партій мало відрізняються одна від одної – це боротьба за рівність та справедливі національні права та свободи курдів у рамках сирійського суспільства, підтвержені конституцією САР. З урахуванням реального становища курдів у Сирії та їхніх можливостей курдські політичні лідери не висувають прямих вимог щодо створення будь-якої форми курдської автономії. На нинішньому етапі розвитку політичної ситуації в країні сирійські курди прагнуть лише вижити та зберегти свою національну ідентифікацію.[99]

Роздробленість курдських партій, ідейні розбіжності, боротьба за лідерство між ними та всередині керівництва самих партій штучно підігриваються і використовуються сирійською владою та спецслужбами, які надають негласну підтримку найбільш ліберальним з них і демонстративно обмежують діяльність найбільш радикальних. Вони сприяють не лише розколу, а й розпалюванню ворожнечі між окремими партіями та рухами. Саме роздробленість і

неоднорідність курдського політичного руху дозволяє сирійській владі успішно нейтралізувати можливі негативні впливи курдського чинника на внутрішньополітичну обстановку країни.[64]

В умовах лідери курдських партій об'єктивно змушені звертатися допроблемі досягнення єдності курдського руху, поєднання своїх зусиль. Так, в даний час у Сирії діють два основні політичні курдські об'єднання: Курдський демократичний фронт та Курдський демократичний союз. Курдська демократична ліва партія Якаті (крило Абдель Бакі Юсеф) не увійшла до жодного з цих об'єднань, хоча на практиці вона досить тісно співпрацює з Курдським демократичним фронтом у Сирії.

Незважаючи на останні події у сусідньому Іраку, де після повалення диктаторського режиму Саддама Хусейна створилися сприятливі умови щодо розширення прав і свобод іракських курдів, і, як наслідок, виникло революціонізуючий фактор для сирійських курдів, правлячому режиму Б.Асада поки що вдається зберігати жорсткий контроль над районами компактного проживання курдів. Головними інструментами умиротворення курдів у Сирії, як і раніше, залишаються армія, поліція та спецслужби. Водночас, сирійська влада періодично заявляє про свою готовність розглянути проблему сирійського громадянства для майже 300 тисяч курдів, які проживають у Сирії і є особами без громадянства і позбавлені у зв'язку з цим усіх політичних та соціальних прав. Проте далі сирійської влади, яка нічого не зобов'язує, декларативних заяв щодо процесу легалізації сотень тисяч курдів у САР не просувається.[98]

Загалом, курдський національний рух у Сирії на даному етапі можна вважати пригніченим і таким, що не має перспектив у рамках сирійської держави, яка жорстко контролюється баасистським режимом Башара Асада. Положення курдів у Сирії не можна порівнювати не тільки зі становищем їхніх одноплемінників в Іракському Курдистані, де курди практично домоглися рівних

з арабами прав, але і навіть з турецькими та іранськими курдами, що поступово розширюють свої права. Самі сирійські курди пов'язують свої надії на «визволення» лише у разі зміни режиму в Дамаску і, як наслідок, демократизації сирійського суспільства. При цьому ними не виключається і іракський варіант розвитку подій, коли США та їхні союзники скинули антинародний режим Саддама Хусейна силою. Безумовно, Б. Асада та його оточення дуже турбує посилення позицій США та Ізраїлю в Іракському. Курдистані і ймовірність використання цього району як плацдарм для військових операцій і підривної діяльності проти правлячого в Сирії В даний час режиму. Цій реальній загрози своєму існуванню Дамаск намагається протиставити подальший розвиток союзницьких відносин з Тегераном та збереження добросусідських відносин з Анкарою. [65]

Слід зазначити, що сирійська влада, хоч і досить тісно взаємодіє з турецькою владою в галузі спільної охорони сирійсько-турецького кордону, при цьому уникає публічних заяв на підтримку військових операцій турецьких збройних сил у північних районах Іраку. Виходячи з тактичних міркувань, керівництво Сирії всіляко намагається зберегти добрі стосунки і з новою владою в Багдаді та з керівництвом Курдського автономного району в Ербілі. Причому для Дамаска збереження балансу сил, що склався в регіоні, важливо не тільки з політичної та військової точок зору, але й вирішує деякі дуже важливі соціально-економічні завдання. Так, у САР вітали відкриття нафтопроводу Кірчук – Баньяс, який дозволив бюджету Сирії отримувати дохід у розмірі близько 2 млрд доларів на рік від продажу на світовому ринку іракської нафти.[97]

В даний час лідери сирійських курдських прогресивних партій та організацій також уникають відкритої конфронтації з сирійською владою та реально підходять до питання вибору форм боротьби у справі вирішення курдської проблеми в Сирії, приділяючи головну увагу досягненню єдності ку

рдської руху і вважаючи, що це зрештою змусить сирійську владу переглянути свою жорстку позицію щодо курдів у плані розширення їх політичних і соціальних прав і свобод.

У зв'язку з цим не можна виключати того, що керівництво Сирії в умовах наростаючого політичного та економічного тиску на неї з боку США та їхніх західних союзників піде на відміну окремих дискримінаційних для курдів положень, розуміючи, що такий крок не тільки вирішить деякі внутрішні проблеми, але й зменшить можливість виникнення «п'ятої колони» з урахуванням курдів у разі подальшого загострення військово-політичної обстановки навколо Сирії.[66]

Стихійні народні виступи, що захлеснули багато арабських країн, масові мітинги та демонстрації у березні-квітні 2011 року докотилися і до Сирії. Відчувши реальну загрозу своєму правлінню, Б.Асад знову почав роздавати обіцянки щодо демократизації країни. Зокрема, пообіцяв скасувати надзвичайний стан, надати громадянство 300 тисячам безправних курдів тощо. Навряд чи можна очікувати від націоналістичного за своєю суттю, диктаторського сирійського режиму, що спирається на алавітський клан, спецслужби та армійську верхівку будь-яких радикальних демократичних перетворень у країні, що дозволило б мільйонам сирійських курдів зайняти своє гідне місце у державі та суспільстві.

Щодо ставлення сирійської влади до проблеми самовизначення іракських курдів, то тут їхні позиції близькі або повністю збігаються з владою в Анкарі та Тегерані. Будь-які кроки щодо розширення автономії іракських курдів викликають у Дамаску роздратування. Сирійська влада вбачає в самому принципі федералізму загрозу розпаду Іраку за етноконфесійною ознакою і виступає категорично проти варіанта створення незалежної курдської держави. У Дамаску не втрачають надії на відновлення арабо-суннітського та баасистського впливу в

Багдаді і в міру сил та можливостей надають допомогу просирійськи налаштованим іракським угрупованням.[67]

3.3. Курдське питання у стратегічних планах США та ЄС на Близькому та Середньому Сході.

Конфігурація громадянської війни в Сирії обмежувала можливості США в цьому конфлікті з самого початку. Речь идєт не тільки про можливої військової інтервенції, но і про миротворчих ініціативах. У США так і не склалося твёрдої опори в особі єдиного опозиционного фронту в режимі Башара Асада. Не могли бути такою опорою і сирійські курди. Форма їх участі в війни проти режиму Б. Асада шла вразрез з інтересами Єдиних Штатів. У Вашингтоні хотіли бачити єдину опозицію офіційного Дамаску, яка представляла собою всі фракції сирійського суспільства, була визнана не тільки всередині Сирії, але і за її територією. Однак ряд причин помешав консолідації противників президента Асада як на полі боя, так і за столом переговорів.

Слід зазначити, що сирійські курди піддалися репресіям і дискусіям зі сторін Дамаски не менше інших національних груп 1 . Режим також ставив їх з арабськими общинами для збереження балансу сил серед своїх противників. Тем не менше, применительно к сирійським курдам і арабам логіка «враг мого врага мій друг» не спрацювала. Причина лежала в протиріччях, що виникли між громадами на початку цивільної війни. Розширення впливу курдов, зростання їх військової сили та власна політична повестка йшли вразрез з інтересами арабських націоналістів та ісламістів. 3 Тут слід, що сила курдов на поле боя була пов'язана не тільки з зовнішньою допомогою і яскраво вираженою мотивацією сражатися за своє самозбереження. Їх сокрушили досить швидко, однак режим Асада не розглядає курдів як потенційного противника. Сирійські влади вважали, що після каральних операцій 2004 року курди не представляють серйозну силу.[96]

Тому Дамаск не подавав курдську протестну активність у північно-східній Сирії в 2011 році. В результаті вже до 2012 року, більша частина сирійських територій з переважно курдським населенням знаходилась під контролем партій «Демократичний союз» (ПДС). Данная партія сумела оперативно організувати власне військове крило – Відряди народної самооборони (ОНС). Їх першими противниками стали місцеві арабські повстанці, переселені в північно-східну Сирію в результаті політики «арабізації». Вони не збиралися ходити з земель, які отримали від баасистів, і розглядали курдов як надзвичайно небезпечних реваншистів. Перші військові зіткнення між курдами та арабами в північно-східній Сирії почалися в листопаді 2012 року, в провінції Алеппо.[68]

На стороні курдов виступали місцеві християни, а також зажитковий і середній клас міського населення північного сходу, настроєні до Асаду непримиримо. Слідуює, що ні при якому відділенні від Сирії або навіть широкій автономії за прикладом іракської, курди речі не вели. Їх замисли напочатку війни обмежувалися культурною, а не політичною автономією в складі Сирії. Тим не менше, США загрозували участі сирійських курдів у боротьбі з режимом Башара Асада. Перша причина лежала в зв'язках головної сили курдів у Сирії, партіях «Демократичний союз», з «Рабочей партією Курдистану» (РПК), яка була визнана терористичною не тільки в США, а й у Турції. У Вашингтоні не хотіли ссоры з союзником по НАТО. Не прийняття режимом Б. Асада вирішити цю проблему не могло. Офіційно Анкара розглядала сирійських курдов як ветвь РПК, з якої вела війну з 1980-х років. Більше того, сирійські відряди самооборони не відмовляли своїх зв'язків із військовими розділеннями «Рабочими партіями», а також з її політичним керівництвом. Непосередственно Турції ПДС не угрожала. Однак Сирія раніше вже була «плацдармом» для курдських ударів по території Турції. Ця війна «робочих» з турецьким державою за свої права привела до гибелі близько 40 000 чоловік. Таким чином, вступаючи в контакт із

сірійськими курдами, Вашингтон ризикував серйозно ускладнити відносини зі своїм давнім союзником у регіоні. 6 Другої причини був негативний досвід Вашингтона в Іраке, де курди розглядалися швидше як угроза територіальної цілісності країни, а не як незамінний союзник у боротьбі з терористами. Саме тому США попередили ПДС про недопущення створення курдської автономії в північній Сирії. Не були курди безперечні і з точки зору дотримання прав людини. Вашингтон публічно осудив «Демократичний союз» за жорстке подавлення протесту в місті Амуде на півночі Сирії в липні 2013 року.

Ситуацію могла б виправити об'єднана коаліція противників режиму. Тоді речь могла бути іти про співробітництво США з сирійською опозицією, а не про підтримку ключового врага Анкари останніх десятиліть або курдського сепаратизма. Однак єдиною коаліцією противників Б. Асада не склалося. Між сирійськими арабами і курдами продовжували нарастати серйозні протиріччя. По-перше, помірна опозиція заподозрила курдов в говорі з режимом, оскільки війська Сирійської арабської армії летом 2012 р. були виведені з курдських районів до Дамаску та Алеппо без боя. Во-вторых, арабські націоналісти та ісламісти з числа опозицій категорично відвертають будь-які претензії курдов на федералізацію Сирії або встановлення курдської автономії. 8 Ще одним способом вирішити цю дилемму для Вашингтона було б замирення між Анкарою та сирійськими курдами. Однак і цю ситуацію виправити не вдалося, незважаючи на зусилля сторін Анкари. Туреччина намагалася наладити зв'язок з ПДС, щоб підтримати її боротьбу проти Асада. Одночасно Анкара прагнула зберегти територальну цілісність Сирії, незважаючи на зростання впливу «демократів». Однак ці зусилля не принесли успіху: ПДС відмовився приєднатися до антиасадівської коаліції, а відносини сирійських курдів з Анкарою погіршилися.[93]

Адміністрація Обама не намагалася вирішити цей конфлікт. Усі зусилля США на той момент були сфокусовані на формуванні єдиної опозиційного режиму, до якої ПДС не хотіла мати відносин. Тому Сполучені Штати і Туреччина почали шукати альтернативу «демократам». Вони намагалися підтримати багатопартійний Курдський національна рада (КНС) у якості представника сирійських курдів. Задача состояла в том, щоб переконати його учасників приєднатися до об'єднаної опозиції Асаду. Для цього Вашингтона і Анкара привлекли Масуда Барзані, президент Іракського Курдистану, іменував давні зв'язки з некоторими членами КНС. Подібна конфігурація повністю вбудована як США, так і Туреччина. Вашингтон отримував би єдиний антиасадівський фронт на переговорах в Женеве, а Туреччина – курдських представників, не пов'язаних з дослідниками.[69]

Однак ситуація на поле боя внесла свої корективи в політичні розклади. По-перше, «Демократичний союз» розширив свій вплив у Сирії, перш за все – серед курдських повстанців. Америко-турецькі протеже з КНС подібною військовою силою не володіли. Следовательно, їх присутність за столом переговорів становилося все менш виправдано. Во-вторых, курди з ПДС довели свою наявність у якості військової сили. У липні 2013 р. вони нанесли чутливе поразення групі «Джабхат-ан-Нусра», афілійованої з «Аль-Кайдой». У відповідь турецькі влади знову спробували домовитися з ПДС про подальші відносини. Анкара запропонувала «демократам» відмовитися від претензій на автономію в північній Сирії і не вгрожати національній безпеці Турції. Взамін курдам дозволило створити тимчасову адміністрацію в північній Сирії, в яку вони були представниками всіх політичних, етнічних і релігійних груп, що знаходяться на курдських територіях. Також гарантували поставки гуманітарної допомоги. Незважаючи на вельми реалістичний характер і звичайні умови, це визнання не було сформовано в житті. У серпні 2013 р. Росія та США викрили

так звану «хімічну сделку», яка припускала ліквідацію сирійських запасів хімічної зброї. Побачив, що воєнна інтервенція США не відбудеться, а Асад став учасником міжнародного погодження, Туреччина втратила інтерес до притягнення курдів із ПДС в стані противників офіційного Дамаски. Відношення між турками та сирійськими курдами знову вивезені. Обещаних поставок гуманітарної допомоги не наслідувало. Більше того, Анкара перекрила шлях допомоги «демократам» від сил РПК у підтримці Турції і продовжувала надавати сирійським ісламістам, недружественним ПДС. Подібний поворот не замедлил сказати на дипломатичному процесі. Вашингтон і Анкара спробували в переддверії конференції в Женеві в січні 2014 р. уладити розногласия між різними організаціями курдов на переговорах в Ербиле між представниками ПДС і КНС. Сторони в підсумку ухвалили участь у другій конференції з регулювання сирійського кризи (Женева-2) під загальним прапором. Однак і Анкара, і Вашингтон усунули курдський питання з повестками дня в Женеві. В результаті сирійські курди не були приглашені на переговори в якості окремої групи. КНС був представлений тільки в складі делегацій сирійської опозиції, у той час як ПДС не був представлений напрямком.

Цей відмову Вашингтона займається курдською проблемою в Сирії багато в чому з темою, що адміністрація Обама була сосредоточена на прекращенні сирійського конфлікту. Оскільки «Женева-II» не привела до початку процесу регулювання, у Сполучених Штатів не виникло стремління розвивати особливі відносини з сирійськими курдами. Безумовно, вони розглядалися американцями як більш вигідний партнер, чим підтримуються турками ісламісти. Однак в умовах продовжуються вражди Турції з РПК, оголошення ПДС, плани створити в північній Сирії курдський анклав з претензією на незалежність, в адміністрації Обама не виникло намагання вирішувати проблеми сирійських курдов і, тим самим, втягуватися в громадянську війну в Сирії.[70]

Відношення до сирійського курдам почалося після початку військової компанії проти ІГ летом 2014 р. С точки зору США курдські повстанці були найбільш надійним союзником на сирійській території. По-перше, вони довели свою боєздатність у боротьбі з ІГ у сраженні під Кобані. Во-вторых, володіли стійкою військовою структурою, на якій не відражалася політичні розногласія. В-третьих, не були замечені в тяги до ісламського радикалізму. В-четвертих, вони не співробітничали з режимом Б. Асада, який, з точки зору Вашингтона, утратив легітимність.[94]

Однак поставки зброї від США і коаліції почалися не раніше, чим їх одобрила Туреччина. Тільки 20 жовтня 2014 р., після того, як турецькі влади вирішили іракським курдам оголосити підтримку боєвому крилу ПДС, почалися поставки легких збройних, боеприпасів та медикаментів із повітрям зі сторін американців та їх союзників. До цього моменту підтримка курдів виражалася тільки в авіаударах коаліцій по позиціям ІГ поблизу Кобані. В результаті Відряди народної самооборони не тільки утримали місто, але й почали розширювати підконтрольну територію в північній Сирії. Вскоре їх зони впливу вийшла за територію довоєних курдських територій. При цьому військова сила відрядів продовжувала розвиватися, а відносини з Анкарою залишалися зовсім не дружественними.[71]

Саме тому президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган столь упорно виступав проти співпраці США з курдами вже з вересня 2014 року. Він підкреслював, що боевики вільно переміщуються між ОНС і РПК. У нього викликала загрозу угрозу потрапляння поставленого Сполученими Штатами зброї в руки Рабочей партії Курдистану. Тому контрольований ОНС регіон вдоль турецької границі воспринимався як непосредственная угроза національної безпеки Туреччині. Наростаюча напруженність із-за Сирії вийшла в срыв у

липні 2015 р. мирних переговорів, які Ердоган розпочав з РПК, а також наприкінці 30-місячного припинення вогню між курдами та турками.

Єдині Штати постаралися за можливості послабити цю напруженість. По-перше, була створена арабо-курдська воєнізована структура – «Сирийские демократические силы» (СДС). 80 % їх численності склали курдські ополченці, оставшуюся частину – арабські підрозділи «Свободной сирийской армии» (ССА), підтримували курдові ще в боях за Кобані. Для того, щоб воєні контакти між арабами та курдами проходили без ексцесів, США у жовтні 2015 р. склали групу з 50 військових радників для зміцнення нової військової структури. Підрозділення ССА, безумовно, не були тут істотним військовим підкріпленням. Їх участь у СДС дозволило підтвердити про мультиетнічний характер сил, що займають північ Сирії. Саме араби стали своєобразними «посередниками» в поставках американської допомоги курдам. По-друге, американські офіційні особи зробили все можливе, щоб розвентчати небезпеку Анкари в потоці курдського сепаратизму. Американські воєнні пообіщали собрати зброю в СДС після завершення кампанії «Ісламського держави».[92]

Віце-президент США Джо Байден публічно запевняв, що після звільнення території від боеків «Ісламського держави» СДС покинули місто Манбідж, ставший місцем зіткнення сирійських курдов та арабів. Представники Держдепартаменту, в свою чергу, заявили, що співробітництво США з сирійськими курдами є «тимчасовим, перехідним і тактичним».[72]

Однак цих обіцяний виявилось недостатньо. Турецьке уряд взяло курс на створення буферної зони в північній Сирії. Вона повинна була служити двом цілям. По-перше, відтесненню сил курдов від сирійсько-турецькою границі. Во-вторых, створення убежища для 3,5 млн сирійських беженців, наводних Турцію з початку громадянської війни в державі. В течение 2015 р. Спільні Штати вели переговори з Турцією про спільну військову операцію. Вона передбачила

розгром терористів ІГ та «Джабхат-ан-Нусри» у північній Сирії в ході сумісних дій авіації США, турецьких військових сил та дружніх Анкаре сирійських бoєвиків, а також наступне створення буферної зони 8. Однак цим планам не суджено було збутися. Виникли розходження во мнєнях щодо того, повинні ли США надавати підтримку з повітря сирійськими ісламістами. Для президента Ердогана вони залишалися важливим інструментом у боротьбі з режимом у Дамаске, тоді як Вашингтон віддавав пріоритет боротьби з ІГ. Саме тому Єдиними Штатами відвергалися стійкі вимоги турецького лідера зі створення безпольотної зони в Сирії. Розгром режиму Башара Асада в планах адміністрацій Обама не ввійшов, як і зіткнення з Росією, начавшейся в вересня 2015 року. в Сирії воєнну операцію з участю ВКС.

При цьому США намагалися організувати міжсирійський дипломатичний процес, де курди приймали участь. Однак тут між представниками СДС і американськими владами виникли непереодоліміє розногласія. При спробі створити черговий орган, який об'єднав силою всієї опозиції в Сирії, ісламісти та націоналісти знову проявили неуступність. Вони не бажають, щоб всю курдську общину Сирії представляли людей, пов'язаних із «Рабочей партією Курдистану».[73]

Тому же на північній провінції Алеппо між сирійськими арабами і курдами шёл відкритий вооружєнний конфлікт. Саме тому в складі створеного в грудні 2015 року. під егідой Ер-Ріада «Висшого переговорного комітету» (ВПК) ваш представник курдської общини, не пов'язаний з РПК. 21 Це стало однією з причин, чому курди не були представлені на черговому раунді переговорів у Женеві в лютому 2016 року. («Женева-III»). Нельзя при цьому сказати, що сирійський курдам був нецікавим переговорним процесом як таковою. При посередництві Росії вони намагалися отримати пригласєня в Женеву. Однак позиція США, Франції та Турції була неколебїма – курдських представників,

пов'язаних з РПК на переговорах не на посаді 10. У протилежному випадку срыв нового раунда діалогу був неізбежним. Ни ВПК, ні Асад не були готові воспринимать курдов як повноцінного учасника переговорів. Американська сторона спробувала розрядити ситуацію, але тщетно. У відповідь на затвердження США про неперемненну ділянку курдів у Женевському процесі в найближчому майбутньому завершили обвинувачення з боку СДС про сдачу їх туркам. [91]

Подібні заявки були явним збільшенням. США не збиралися віддавати суддя курдських повстанців в руки президента Турції. «Сирийские демократические силы» стали головними наземним союзником США в боротьбі з ІГ в Сирії. Для їх подальшого зміцнення президента Обама в апрелі 2016 р. збільшив численність американських військових радників в СДС до 300 людей 11 Вони повинні підготувати курдо-арабські формування до взяти г. Ракки – «цитадели» ІГ в Сирии.

Однак на шляху реалізації цього плану виникли серйозні препятствия. Не придя до компромісу зі США, президент Ердоган нашёл підтримку своїх планів у РФ. В результаті Туречина начала свої власні військові операції в північній Сирії. Операція «Щит Євфрата» в серпні 2016 р. і операція «Оливкова ветвь» весной 2018 р. успішно відтеснили «Исламское государство» від турецьких границ і заблокували подальше розширення території курдов. В результаті американських каналів снабження СДС виявилися перерізані. Вони пролегли через райони, які тепер перебували під контролем турецьких сил та їх союзників. Возникла необхідність снабжать курдов напряму, минуя місцевих арабських посередників. Подібний крок, безумовно, відкрив інтересам боротьби з ІГ, що дозволить американцям і курдам планувати подальший розгром терористів у Сирії. Одночасно він загострювався американо-турецькими відносинами, які вже переживали відчутну кризу. В американській адміністрації почали пошук

можливого компромісу. Президент Обама не хотів уйти з Білого будинку, не почав наступлення на позицію боєвіков ІГ в Ракке.[74]

Центральне командування вооружених сил США було наступний підхід: виставляти тільки легкі озброєння, амуніцію, необхідну для спеціальних місій, без протитанкової зброї та ПЗРК. Однак з остаточним рішенням президент зтягнув із-за жёстких розногласий серед радників. Таке промедлення стало можливим із-за самих курдов, які не зупинили воєнні дії проти терористів у східній Сирії, незважаючи на дії турок і перекриття каналів поставок. В результаті в адміністрації прийняли наступне рішення – почати прямі поставки курдам у перехідний період. Таким чином, вже наступна адміністрація повинна була відзначати озброєння СДС.[90]

Однак у наступник Б. Обама була інша думка. Брати на себе якісь зобов'язання попередника Д. Трамп не став. Вся його передвиборна кампанія будувалася на жорсткій критиці 44-го президента США. Більше того, в оточенні нових глав Білого будинку були вражаючі противники прямих поставок курдам, зокрема радника з національної безпеки, генерала Майкла Флінна. Його положення стала плодом усилій турецьких лоббістів, які співробітничали з фірмою «Флінн Інтел».[75]

Тем не менш, президент Трамп в травні 2017 р. дав військовим дозвіл надавати курдам прямо. Сиграла свою роль стійкості чиновників Міністерства оборони США. Через п'ять місяців Ракка була взята.

Рішення президента Трампа озброювати курдів напряду не слід недооцінювати. Вони цікавили його виключно як союзники в боротьбі проти ІГ. 45-й президент США не відчуває інтересу ні до міжсирійського регулювання, ні до курдського питання. Це виразилося після взяття Раккі, у листопаді 2017 р., коли президент Трамп неочікуванно для свого оточення заявив про прекращення

поставок зброї курдам. Чітких термінів виконання цього рішення дано не було, однак пріоритети Д. Трамп розтавив. Конфронтація з Туреччиною із-за нерегулярних формованих в його планах не входила.

Тепер головним союзником сирійських курдов у Вашингтоні стали американські військові. Більше того, Міністерство оборони США націлилися на посилення та перевернення СДС у самостоятельну та стійку воєнізовану структуру. Задача формувалась в недопущенні відродження джихадистов в регіоні. Вони не були розгромлені остаточно, тому новий вибух терористичної активності виключати було неможливо. На американський істеблішмент вплинув досвід 2011 г.[76]

Тоді США вивели війська з Ірака, не закінчивши формування силових структур, стійких до ударів терористів. В результаті іракської армії не вдалося відразити вторгнення ІГ у 2014 р. самостійно. Потребувалося вмішання США, а також організація широкої міжнародної коаліції по боротьбі з «Ісламським державою». Для недопущення повторення подібного кризи, передбачуваного участі США в черговому ближневосточном конфлікті, було прийнято рішення посилити СДС.

При цьому слід помітити, що рішення перетворити 30-тисячну курдсько-арабську групу в особливу силу переслідувало не тільки антитерористичні цілі. Вона повинна була стати елементом «ігри з нульовою суммою», де протистояла іранському впливу в регіоні. Адміністрація Д. Трампа з перших днів перебувають у Білому доме відрізнялися жорсткими антиіранським курсом, що нашло своє проявлення і в сирійській політиці США. Пояснюя укріплення СДС, державний секретарь США Р. Тиллерсон підчеркнув необхідність протистояти впливу Ірану в регіоні. Мова іде про збройне протистояння з Іраном на сирійському напрямленні. Цей план викликав критику не тільки зі сторін Дамаски і Москви, але і зі сторін турецьких союзників США. Президент Туреччини Ердоган

продовжував бачити в сирійських курдах пряму загрозу, чим тільки ускладнив боротьбу з ІГ та американо-курдськими відносинами. Ніяка угроза джихадистів або протистояння Ірану не могли виправдати його використання курдов. Ердоган об'явив створювану структуру «армії террора» і пообіщав присікти зусилля по її створенню. Турецькі ВПС періодично наносили авіаудари на території сирійських курдов.[77]

З квітня 2017 р. СДС просили у США захисту від турецьких літаків. На ці прохання США не відкликалися – конфлікт з союзником по НАТО в їх планах не входила. Через цю причину Вашингтон не потребував у Туреччині припинити початок у січні 2018 року. Проти курдов операції «Оливкова ветвь», яка нанесла збитки антитерористичної кампанії проти ІГ, оскільки курди зупинили військові дії в долині Євфрата. Їх задачі стали обороною від турок і основні сили СДС прагнули в Африн, ставший центром зіткнення з турецькою армією на півночі Сирії .

Зупинити бойовиків в Африці США не змогли, але не вдалося розширити бойові дії проти курдів у ВС США. По-перше, авіаційна коаліція розбила відряд сирійських ополченців, атакувавши позицію курдов під Дейр-ез-Зором у лютому 2018 року. По-друге, в квітні під Манбідж були переброшені додаткові американські підрозділи для зіткнення між курдами та протурецькими силами. Вони стали основою совмісних американо-турецьких патрулей, призваними пресечними інцидентами в районі зіткнення курдов і сирійських арабів, союзників Анкари. Рішення об їх створенні було досягнуто в червні 2018 р., а сам процес патрулювання стартував у жовтні. По-третє, на підконтрольних курдамських територіях від Кобані на північ до Дейр-ез-Зора на півдні з серпня 2018 р. стали встановлюватися радарні системи. Так США відреагували на просьби курдов захистити їх від ВВС Туреччині. Причиною цієї «відзивчivosti» стали переговори представників СДС з режимом в Дамаске про захист від

турецької агресії 19. Возникла перспектива впливу американців на зону впливу на північну Сирію та прихід сюди проіранських сил. Тому необхідно було заверити курдов, що США не бросать їх. В результаті 13 портативних радарів були встановлені на укріплених пунктах, 2 системи протиповітряної оборони були встановлені на американських базах у Манбідже та Аль-Шаддаді.[78]

Таким чином, були створені умови для продовження боротьби з джихадистами. Курди могли тепер не загрозувати новому нападу зі сторін Турції та сосредоточитися на знищенні останніх форпостів ІГ у долині Євфрата. Однак вмішався волюнтаризм президента Трампа.[89] Рішення вивести американські війська з території Сирії стало черговим своєвольним кроком 45-го президента США. Ні с кем не узгоджене, багато спонтанних головних заяв Білого дома повлекло за масштабне обговорення останнього виводу американського контингенту із Сирії для Близького Востока в цілому та американських інтересів у регіоні, зокрема. Однак рішення Д. Трампа виявилася недостатньою для здійснення його замислу в повному об'ємі і швидко. Американське військове присутність в Сирії не закінчиться в короткостроковій перспективі, однак наслідки президентського рішення можуть стати ще більш масштабними, чим припускають багато коментаторів.

Тем не менше, президент не сумнівався що час для уходу американців із Сирії пришло. Він заявив про це, як про прийняте рішення, в телефонному розмові з президентом Турції Р. Ердоганом 14 грудня 2018 року. Спочатку предметом бесіди повинні були стати нові удари турецьких сил по позиціям курдов на північно-східній Сирії. Советники Трампа убеждали його надавити на турецького колегу і зупинити удари по території, зайнятою сирійськими курдами. Обстріли позицій курдов і чергова військова операція турецьких військових сил та їх союзників пригрозили знову зурвати зусилля по ліквідації остатків ІГ в доли Євфрата. Без участі СДС розраховувати на повну перемогу над

терористами було неможливо, незважаючи на всі територіальні та людські втрати джихадистів. [79]

Однак Д. Трамп був впевнений, що ІГ уже розбито і небезпеки не представляє. В той час як угроза зіткнення з турецькими військами, навпаки, зростає. Президент Ердоган заявив, що сирійські курди пов'язані з терористичною організацією «Робоча партія Курдистану» і готує новий удар по позиціям СДС. У відповідь на це Трамп заявив про рішення вивести американські війська з Сирії впродовж 30 днів.

Даний крок став повною несподіванкою не тільки для турецького лідера, але й для найближчих радників президента США з національної безпеки. Вони спробували виправдати главу Білого будинку. Першою спробою були розмови з лідерами іноземних держав, перш за все з прем'єр-міністром Ізраїлю Б. Нетаньяху. Він не сомневався, що утворився після уходу американців «вакуум» заповнив Іран і «Хезболла». Однак доводи ізраїльського прем'єра, як і в останніх доводи французького президента Макрона і турецького президента Ердогана про швидкості такого кроку, виявилися неурядовими. 19 грудня Д. Трамп об'явив про вивід американського контингенту з Сирії впродовж місяця. Далі поради Трампа спробували зменшити збитки від рішень президента і обумовити вихід американців із Сирії відповідними кроками з боку інших країн – учасників сирійського конфлікту.[88] Радник з національної безпеки Дж. Болтон в ході візиту до Єрусалиму заявив, що американські війська залишаться в Сирії до тих пір, поки курдські союзники США не будуть в безпеці. Такими словами він лише зірвав свій візит в Стамбул. Болтон повинен бути уточненим, що мова іде тільки про тих курдських формувань, що воюють проти ІГ разом з коаліцією. Президент Ердоган вирішив, що речь іде про сирійських курдах в цілому, в тому числі тих, хто підтримує зв'язок з РПК і участвує в терактах на території Туреччини, і

пришёл в ярости. Більш ранні ідеї Болтона прив'язати американське військове присутність в Сирії до Іранського теж не досягли успіху. [80]

Відкоригувати курс президента на виводі військ із Сирії вдалося військовим. Во-перше, на Д. Трампа виникла крайнє негативнє враження відставка міністра оборони Меттіса, в особливості її інформаційнє супроводженє. Мова йде про факт-чекінгє СМІ заявлений президента про поразку ІГ. По-друге, через силу зробили офіційний візит президента в Ірак, його перший візит у зону воєнних дій. Там Трамп мав можливість поспілкуватися з американськими командтрами, воювавших з ІГ. Бойові офіцери сказали йому, що поранення джихадистів в одному місці не означає, що терористи не зможуть найближчим часом виявитися в іншому.

Чиновники міністерства оборони повідомили президенту, що його ідея вивести з контингенту Сирії за 30 днів не реалізується без величезних втрат серед особистого складу. Вони переконали Трампа дати 120 днів на створення логістики і вивод військ. По словах військових, цей термін – мінімально можливий для виведення двохтисячного контингенту та матеріальної частини. Це не означає, що протягом 4 місяців на території Сирії не буде ні одного американського військовослужбовця. Це мінімально можливий термін для виходу особистого складу та вивезення матеріальної частини з дотриманням усіх мір безпеки. Однак високопоставлені військовослужбовці відзначають, що ніякого послідовного плану виводить війська немає, а сам ухід із Сирії не є «целесообразним».[87]

Категоричні оцінки військових і їх зусилля щодо корекції рішень президента не позбавлені підстав. «Исламское государство» утратило контроль над загальними територіями, але це не означає, що воно втратило боєздатність і повністю розгромлено. ІГ перетворилось у регіональну підпольну терористичну організацію. Загальна численність боєвиків ІГ в Сирії оцінюється в 14 тис.

человек. У них налажена координація та комунікації з ячейками «Ісламського держави» в Іраке. Це дозволило створити мобільний підпілля і перейти до тактики адресного насилія, а не захвата населених пунктів. Їх мішенню стають американськими і французькими військовими конвоями. Крім боєздатності, збереження та фінансової бази. ІГ вдалося вивезти з Іраку 400 мільйонів доларів. і інвестуйте їх у легальний бізнес на всій території Близького Сходу: купля-продаж автомобілів, магазини електроніки, аптеки, обмін валют. Однак бойовики продовжують промишляти і кримінал: рекет, кражи, відмивання грошей, контрабанда наркотиків. Таким чином, є все підстави побоюватися відродження ІГ. Ситуація нагадує Ірак 2011 р. після виходу американських військ. У ІГ не було підконтрольних територій, а проходило в ньому всього близько 700 бійців. Це не завадило буквально через три роки захопити територію, поставити на майданчики з Великобританією та залучити добровольців із усіх куточків світу.[81]

Саме тому масштабного та срочного виводу війська не сталося. Військові та розвідники будуть продовжувати залишатися на збереженні військової присутності США в Сирії. Вони розглядають перспективу відновлення ІГ як цілком реальну. Розвиток обстановки залежить від конкретних обставин. На сьогоднішній день прийнято рішення залишити в Сирії 400 військовослужбовців, половина з яких будуть дислоковані на курдській території. Вони не будуть тільки виконувати роль радників та інструкторів, але й вийдуть у склад міжнародного миротворчого контингенту в районі турецько-сирійської границі

Важливо, присутність американських військ у Сирії не знаходить широкого схвалення в американському громадському мненні. За даними опроса Центр Пью 43% респондентів підтримали грудневе рішення президента і виказалися за вивід військ із Сирії. Однак сказати то ж про американський істеблішмент не можна. Як у Сенаті, так і в Палаті представників ініціатива Трампа вивести війська

зустріла масове засудження. [86] Підтримали її лише окремі ізолятори, наприклад Рэнда Пола. 4 лютого американський Сенат прийняв символічний законодавчий акт, засуджуючий дії Трампа. Сенаторів турбує, що «стремальний ухід» може дестабілізувати регіон і створити вакуум, який може заповнити Іран чи Росію. Комітет Палати представників США по військовим силам також виступив з рішенням Трампа і висловив рішення, що президент не консультувався ні з військовим, ні з розвідником. Даний міжпартійний консенсус має високий потенціал впливу на сирійську політику Трампа, враховуючи гостроту протистояння між президентом і Конгресом. Тим не менше, американська присутність у північній Сирії підчинено тактичній цілі – завершення розгрому ІГ і зарлбгання его відродження в регіоні в найближчому майбутньому. Стратегічною метою могло б бути створення курдської автономії.

Подібний крок дозволив би погасити давні конфлікти в регіоні, а значить, лишав би джихадистів «питательной среды» для відродження. Сирійські курди не погрожують ні турецькій національній безпеці, ні сирійській державності. При цьому вони довели свою непримиренісит до джихадистам і готовність далі боротися з ІГ в Сирії. Створення автономії – це гарантія збереження політичних прав курдов, їх існування взагалі при одночасному збереженні сирійської територіальної цілісності. США могли виступити посередником у переговорах, оскільки вони зберегли військове присутність в регіоні, а з ним і можливість участі в дипломатичному процесі.[85] Вони володіють всіма необхідними якостями для гарантії виконання умов: союзні відносини з Туреччиною по лінії НАТО, багатолітні відносини з сирійськими курдами в боротьбі з ІГ, визначення РПК як терористичної організації. Ділової бази переговорів могли бути розрахункові терміни виводу американських сил із Сирії, обмежене розуміння санкцій із режимом Б. Асада і допомога у відновленні регіону. Ділової бази переговорів могли бути розрахункові терміни виводу американських сил із Сирії,

обмежене розуміння санкцій із режимом Б. Асада і допомога у встановленні регіону. РПК як терористичної організації. Делової бази переговорів могли бути розрахункові терміни виводу американських сил із Сирії, обмежене розуміння санкцій із режимом Б. Асада і допомога у встановленні регіону. Цю конфігурацію слід доповнити створенням міжнародного миротворчого контингенту в районі турецько-сирійської границі. У цей момент між США і Туреччиною ідуть інтенсивні переговори про створення подібної зони безпеки з участю європейських союзників Вашингтона. Анкара отримувала таким чином захист від атак на свою територію з боку сирійського анклав курдов. Дамаск вибіг би появи ще однієї зони прямого зіткнення з Турцією, наряду з Ідлибом. Вашингтон отримував би гарантію, що ІГ не відродиться в північно-східній Сирії в результаті курдо-турецьких та арабо-турецьких конфліктів. Також США відновили, погіршили репутацію договірному партнера, який не кидає своїх локальних союзників. Однак у даного сценарію крайне мало шансів на реалізацію. Мешає відсутність політичної волі у головних учасників сирійського конфлікту. Адміністрація Трампа не зацікавлена грати активну роль у міжсирійському урегулюванні та вирішенні курдської проблем. Президент Турції Р. Ердоган по-прежнему розглядає курдов як непримиримого врага. Режим Б. Асада категорично відвертає будь-які ідеї федералізації. РФ прямолінійно підтримує офіційний Дамаск, а Іран принципово не має наміру домовлятися зі США після відновлення режиму санкцій. Таким чином, нестабільність у північній Сирії має всі шанси прийняти довгостроковий характер. [82]

Політика США по відношенню до сирійських курдам стала справжнім випробуванням для Вашингтона в області політичного лавування. Сполучені Штати винужджені вирішувати дві рівновеликі завдання: не ввійти в конфлікт з давнім союзником по НАТО та розгромити терористів «Ісламського держави» на

території Сирії. Адміністрація Обами не намагалася вирішити протиріччя між турками і сирійською загальною курдовою. Її метою був розгром ІГ. В результаті зберігся турецько-курдський конфлікт навів стратегію США в боротьбі з джихадистами і зберіг протистояння, яке буде використано терористами для відновлення свого впливу.

Політика Дональда Трампа по боротьбі з ІГ також має стратегічні недоліком. Делі не в його окремому вирішенні по виводу військ з території сирійських курдов. Вони як були, так і залишаються йогодержавним учасником. Тому відмову від їх підтримки не несёт стратегічного збитку репутації США. Однак виявляється, що президент рішення спільно з військовими, дипломатами та розвідчиками забезпечує серйозну угрозу впливу США в світі. Проблема в тому, що зовнішньополітичний курс адміністрацій Трампа трудно передбуваний. В наявності великих програмних виступів 45-го президента США, при ігноруванні ім механізмів прийняття рішень зовнішньої політики, при наявності у нього стратегічного мислення створюється ситуація загальної неопределеності зовнішнього політичного курсу США.[83] Вона, безумовно, відповідає поглядам Трампа на необхідність тримати врагов в неведенії. Тем не менше, в неведенії здійснюються, в першу чергу, американські союзники. Госсекретарь М. Помпео в ході дипломатичної поїздки по Близньому Востоку убив місцеві влади, що рішення президента ніяк не поміщує боротьби з ІГ та іранським впливом. Однак для американських союзників подібні демарші американського президента можуть виявитися дуже чутливими. Співробітництво зі США може в одночасье привести до того, що вчорашні союзники окажуться з різних сторін «барикади» по абсолютно нежиданним причинам. Подібна неопределённость, культивируемая Трампом, здатна відтолкнути від США навіть самих давніх і надважних союзників, і не тільки на Близньому Сході. Тем не менше, в неведенії здійснюються, в першу чергу, американські союзники.

Госсекретарь М. Помпео в ході дипломатичної поїздки по Близькому Сході убив місцеві влади, що рішення президента ніяк не вміщує боротьби з ІГ та іранським впливом. Однак для американських союзників подібні демарші американського президента можуть виявитися дуже чутливими. Співробітництво зі США може в одночась привести до того, що вчорашні союзники окажуться з різних сторін «барикади» по абсолютно несподіваним причинам.[84] Подібна неопределённость, культивиремая Трампом, здатна відтолкнути від США навіть самих давніх і надважних союзників, і не тільки на Близькому Сході. Тем не менше, в неведенні здійснюються, в першу чергу, американські союзники.

Держсекретар М. Помпео в ході дипломатичної поїздки по Близькому Востoku убив місцеві влади, що рішення президента ніяк не поміщує боротьби з ІГ та іранським впливом. Однак для американських союзників подібні демарші американського президента можуть виявитися дуже чутливими. Співробітництво зі США може в одночась привести до того, що вчорашні союзники окажуться з різних сторін «барикади» по абсолютно несподіваним причинам. Подібна неопределённость, культивиремая Трампом, здатна відтолкнути від США навіть самих давніх і надважних союзників, і не тільки на Близькому Сході. Помпео в ході дипломатичної поїздки по Близькому Востoku убив місцеві влади, що рішення президента ніяк не поміщує боротьби з ІГ та іранським впливом. Однак для американських союзників подібні демарші американського президента можуть виявитися дуже чутливими. Співробітництво зі США може в одночась привести до того, що вчорашні союзники окажуться з різних сторін «барикади» по абсолютно несподіваним причинам. Подібна неопределённость, культивиремая Трампом, здатна відтолкнути від США навіть самих давніх і надважних союзників, і не тільки на Близькому Сході. Помпео в ході дипломатичної поїздки по Близькому Востoku убив місцеві влади, що рішення президента ніяк не поміщує боротьби з ІГ та іранським впливом.[84]

ВИСНОВКИ

Тривалий час курдське питання залишалось в тіні інших регіональних і міжнародних проблем, але в 2012-2017 рр. курди рішуче заявили про себе як про найчисленніший народ світу, котрий до сих пір не має своєї державності. Проблема штучно розділеного курдського народу, не дивлячись на свою гостроту і складність, довгий час замовчувалась на міжнародному рівні, залишаючись осередком вивчення вузького кола фахівців. В поле зору ЗМІ вона потрапляла лише зрідка, головним чином у зв'язку з успіхами в самовизначенні іракських курдів і військовим конфліктом турецької влади з Робочою партією Курдистану. Про сирійських курдів, як правило, взагалі не згадувалося, хоча вони грали все більш значущу роль у внутрішньополітичному житті Сирії. Споконвічно курдські землі, поділені між суверенними державами після розпаду Османської імперії, стали ареною протистояння примусової асиміляції, дискримінації та заборони на свободу самовизначення. Великі території єдиного регіону були перетворені на численні колонії, ізольовані один від одного. Народне невдоволення було спровоковано бажанням не стільки повернути автономію регіону проживання, скільки зберегти культурну самобутність. Курди намагалися протистояти грубій колоніальній політиці, яка позбавляє їх можливості володіти цивільними свободами нарівні з арабським населенням. Як наслідок, протягом багатьох десятиліть повсюдно спалахували народні повстання за право курдів на незалежність, але вони жорстоко придушувалися центральною владою відповідних країн. Політичні події, що змінили карту Близького Сходу і розділили землі Курдистану і єдиний курдський народ, поклали початок новому історичному періоду. Спалах «арабської весни» 2011 року, що викликали затяжні громадянські війни в країнах Близького Сходу, і, як наслідок, 48 активізацію радикальних ісламістських угруповань, призвели до зростання значення курдського чинника в регіоні. Покинуті напризволяще своїм

урядом сирійські курди змогли в стислі терміни створити досить ефективні сили самооборони і дати рішучу відсіч добре озброєним терористичним угрупованням. Об'єктивно вони виявилися на передовій лінії боротьби з міжнародним тероризмом і, в результаті проведення наземних операцій, не тільки зупинили подальшу експансію джихадистів, а й звільнили частину раніше окупованих ними територій Сирії та Іраку. На сучасному етапі курдська проблема являє собою складну систему протиріч у внутрішній політиці та міжнародних відносинах на Близькому Сході, а також є інструментом дипломатичної боротьби впливових гравців у регіоні. Метою дипломної роботи було виявлення основних суспільнополітичних процесів і проблем, які визначили сучасний стан курдського етносу на території Сирії, аналіз політики сирійського уряду стосовно курдського питання, а також визначення перспектив розвитку державності курдів. Для досягнення поставленої мети було виконано наступні завдання: - проаналізовано наукові джерела, присвячені курдській проблематиці; - досліджено причини та витoki виникнення курдського націоналістичного руху; - розкрито сутність та мету боротьби курдського етносу за незалежність; - виявлено головні інтереси регіональних та глобальних міжнародних акторів в регіоні Близького Сходу; - охарактеризовано діяльність світової спільноти у процесі вирішення курдської проблеми; 49 - визначено перспективи створення незалежного Курдистану та курдської державності у країнах їх проживання. В процесі дослідження були отримані наступні висновки: 1. Історично формування курдської народності не супроводжувалося становленням державності та не мало тенденції до об'єднання в єдину централізовану державу, як у більшості інших народів. Основними причинами такої ситуації можна вважати виключно важкі зовнішні умови, в яких опинився курдський народ під час і після арабського завоювання, а також проведення політики урядів насильницької ісламізації курдського населення. Незважаючи на проведення по відношенню до курдів політики придушення, курдський народ робить кроки до самоорганізації і рух

поступово набирає обертів. Таким чином протягом усього ХХ ст. у курдському суспільстві продовжувався процес формування і підйому національної самосвідомості, що мав особливо бурхливий характер в останні роки. 2. В даний час територія Курдистану поділена між Іраком, Іраном, Туреччиною і Сирією. Політичних, етнічних і навіть культурних прав за курдами ці країни ніколи не визнавали. З одного боку, це гальмувало процес національної консолідації та зростання національної самосвідомості серед курдів, з іншого - надавало цьому руху подекуди навіть екстремістські риси. Ускладнювали ситуацію також питання соціально-економічного характеру, так як відповідні держави не прагнули розвивати етнічно «чужі» території. 3. Створення курдської автономії на півночі Сирії зусиллями «Демократичного союзу» забезпечило стабільність на територіях з курдським населенням, а також сприяло здійсненню соціально-економічних функцій. Такі здобутки курдського політичного руху визначають автономію Західного Курдистану як важливий чинник впливу на майбутній політичний устрій в Сирії та перетворило курдів у ключових учасників конфлікту. 4. Громадянська війна в Сирії дала рушійний поштовх і можливості для посилення позицій сирійських курдів, однак чітко продемонструвала і проблеми на шляху створення курдської незалежності. На сьогоднішній день міжнародна кон'юнктура та внутрішньополітична ситуація у Сирії не сприяють повноцінному утвердженню автономії сирійських курдів. Однак майбутнє Рожави залишається вкрай невизначеним, враховуючи глибоку нестабільність його існування, вороже ставлення сусідніх держав, проблему війни та бідності, переміщення населення, нестачу ресурсів та продовольства, а також постійну загрозу регіону терористичними організаціями. 5. Загроза Ісламської держави під час громадянської війни в Сирії зіграла курдському руху на користь, оскільки об'єктивно сприяла посиленню позицій сирійських курдів завдяки їх успішній боротьбі з терористичними організаціями. У цих умовах курди уклали перемир'я з урядовими військами, щоб отримати можливість зосередити ресурси для

боротьби з терористами. Кантони Рожави отримали міжнародну допомогу та лояльність за свою боротьбу проти Ісламської Держави. Фактично курдські військові сили на території Сирії та Іраку протягом останніх років залишалися найбільш ефективним противником у боротьбі з регіональним тероризмом. 6. Після аналізу аспекту інтернаціоналізації курдського питання в контексті конфлікту в Сирії, можна стверджувати, що відносини курдів з позарегіональними гравцями не можуть розглядатись через призму однакових чинників, вони не мають закономірностей і вимагають чіткої диференціації залежно від території проживання курдської меншини та стратегій, які переслідують світові лідери в регіоні. Наразі на територіях проживання курдів склався цілий комплекс найгостріших проблем: 51 соціальних, економічних, національних, геополітичних. До цього слід додати ескалацію в останні роки конфлікту між курдами і правлячими колами країн їх розселення, який в зв'язку з втручанням в нього західних країн перейшов у регіонально-міжнародний вимір. 7. Сирійські курди на даному етапі знаходяться в досить складній ситуації: з одного боку, успіхи в боротьбі з терористами, ефективний контроль над курдськими анклавомі і активна взаємодія як з регіональними гравцями, так і зі світовими державами дають курдам відчуття можливості домогтися реальної автономії. З іншого боку, політична кон'юнктура регіону нестабільна, економіка сирійського Курдистану перебуває у зародковому стані і залежить від припливу інвестиційних потоків та технологій, демографічний потенціал нації слабший, ніж темпи приросту населення сусідніх етнічних груп, курди Сирії роздроблені і мають різну регіональну спрямованість, живуть в трьох розрізнених кантонах, що офіційно не визнані у світі. Всі ці невтішні фактори дають можливість сказати, що курдам Сирії буде дуже складно зберегти і розвивати реально працюючу автономію ні в межах Сирії в разі збереження територіальної цілісності держави, ні як самостійній республіці. 8. В процесі дослідження були виявлені можливі сценарії розвитку Курдського питання в середньостроковій перспективі. В

стиснутому вигляді їх можна охарактеризувати наступним чином: - ескалація конфлікту; - збереження сучасного стану; - формування єдиної держави. 9. Зберігається також сценарій вирішення курдської проблеми шляхом створення на сирійській, турецькій, іракській територіях курдських широких національно-культурних автономій, що мають органи місцевого самоврядування і, можливо, національні парламенти. Але більш 52 ймовірно, що ситуація курдів як в Сирії, так і в усьому близькосхідному регіоні погіршиться через тривалу боротьбу з терористичними угрупованнями, триваючими і наразі релігійними конфліктами та через вплив глобальних міжнародних акторів, котрі переслідують власні цілі у цьому регіоні і не зацікавлені у створенні незалежної курдської держави. Таким чином, на сучасному етапі формат курдської автономії в Сирії все ще залишається невизначеним. Отже, конфлікт в Сирії, який на перший погляд може здатися звичайною громадянською війною, безпосередньо чи опосередковано актуалізував цілий комплекс аспектів як регіонального, так і глобального характеру. У довгостроковій перспективі вбачається необхідним залучення всієї світової спільноти з метою нормалізації ситуації на Близькому Сході та стримуванню низки загроз, що походять з цього регіону. Як результат, майбутнє курдської сирійської автономії представляється малоімовірним та складним в практичній реалізації як з точки зору географічних, демографічних та економічних показників, так і в зв'язку з загальною політичною ситуацією в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Наджат Серушт / «Курдський фактор у міжнародних відносинах»,Одеса:..2019
- 2.Наджат Суршет / «політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку», Одеса:..2019
3. Курди знайшли нового союзника [електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу: <https://ua.112.ua/mnenie/kurdy-znaishly-novoho-soiuznyka-v-borotbi-z-turetskymy-viiskamy-511195.html>
4. Сирія: курдський козир [електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу: <https://dt.ua/international/siriya-kurdskiy-kozir-.html>
5. Бхарі Абдула Хадер Курдська проблема в міжнародних відносинах на Близькому та Середньому Сході в середині 70–90-тих рр. : Автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.04 / Бхарі Абдула Хадер / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
6. Дипломатический словарь. [Электронный ресурс] / сост. А. Я. Вышинский, С. А. Лозовский. – М. : Государственное издательство полит. литературы, 1948 – Режим доступа: [http:// dic.academic.ru/dic.nsf/dic_diplomatic/1124](http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_diplomatic/1124).
7. Задонский С. Решение курдского вопроса в Турции [Электронный ресурс] / С. Задонский // Институт Ближнего Востока – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2002/25-09-02.htm>.
8. Кудряшова Ю. Турецкий опыт для Казахстана [Электронный ресурс] / Ю. Кудряшова // Информационноаналитический центр – Режим доступа: <http://www.ia-centr.ru/expert/1269>.
9. Курдистан // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890–1907.

10. Курдское окно в Европу [Электронный ресурс]. Сайт Первого украинского исламского информационного агентства UMMA inform. Режим доступа: <http://umma.ua/ru/article/article/2012/11/10/16520>.
11. Курды и курдский вопрос. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://kurdistan2706.livejournal.com/2793.html>.
- 12 Сирія: курди відвойовують автономію [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2012/11/09/kurds-consolidate-while-war-rages-in-rest-of-syria/>.
- 13 Четырнадцать пунктов Вильсона. История США в документах. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.grinchevskiy.ru/1900-1945/chetirnadcat-punktov.php>.
14. Civaoglu G. New Kurdish Islamic Party Forms To Rival AKP in Southeast Turkey. [Electronic resource] / G. Civaoglu. Access mode: <http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/12/a-newparty-in-the-southeast.html>.
15. Houston C. Kurdistan: crafting of national selves / C. Houston // Indiana University Press. – 2008. – 186 p.
16. Idiz S. The EU did you say? [Electronic resource] / S. Idiz // Hürriyet Daily News. Access mode: <http://www.hurriyetaidailynews.com/the-eu-did-you-say.aspx?pageID=449&nID=28474&NewsCategoryId=416>.
17. McDowall D. A Modern History of the Kurds: Third Edition / D. McDowall // I. B. Tauris. – 2004. – 504 p.
18. Федченко А. Ф. Ирак в борьбе за независимость. М., 1970.
19. Конвенция о предупреждении и наказании геноцида, 78,277, одобренная резолюцией Генеральной ассамблеи ООН № 2670 от 9 декабря 1948 г. и вступившая в силу 12 января 1951. — www.un.org
20. Крестьев П. СЕНТО и Иракский Курдистан. Армейски комунист. София, 1965. № 6.
21. Реферат Интернешнл Амнисти. Стокгольм. Февраль 1989.

22. Темоков Б. Курдистан. София, 1964.
23. Adamson D. The kurdish War. N. Y., 1964.
24. Dunn Uriel Iraq under Qassem. A political History. 1958, 1963. N. Y., 1964.
25. Emir K. Bedir Khan. Le Kurds du sud dit «Kurdistan» d'Irak, P., 1965.
26. Pradier J. Les Kurds. 1968.
27. Амин Кадер Мина. «Гархил, Таэриб, Табисс». Сулеймания, 1987. На курд. яз.
28. Анвар Султани. Журнал «Гзинг». 2001, № 31. «Воспоминания Г. Киссинджера». Стокгольм. На курд.яз.
29. Бадран Ахмед Хабиб. Выборы Курдистана 19 мая 1992. Хавлер, 2000. На курд. яз.
30. Внутренняя война в Иракском Курдистане, как началась и кто ответит за это. Издательство ДПК. Хавлер, 1997. Ч. 1. На курд. яз.
31. Джамал Мирза Азиз. Геноцид в Иракском Курдистане. Берлин, 2000. На курд. яз.
38. Заявление Демократической партии Курдистана 12.06.1958. Багдад. На араб. яз.
32. Ибрагим Джалал. Южный Курдистан и Июльская революция (1961-1975 гг.). Стокгольм, 1998. На курд. яз.
33. Исса Пижман. «Секретный материал Алжирского договора 1975». Стокгольм, 1997. На перс. яз.
34. Камал Д.Ока. Хронология курдской проблемы. Эрбиль, 2000. Перевод на курд. яз. Салам.
35. Коран. Каир, 1995. На араб. яз. Ст. 9.
36. Масуд Барзани. «Барзани и курдское национальное освободительное движение». Хавлер. Тт. 2 и 3.2002. Издательство «Араса». На араб. яз.
37. Масуд Барзани. Доклад IX съезду ДПК. (Б.м.), 1979.
38. Мустафа Азад. Кратко о курдистанском фронте. Стокгольм, 1988. На курд. яз.
39. Расул Ф. Страницы из истории борьбы нашего народа. Том 3. Стокгольм, 1991. На курд. яз.

- Сами Абдулрахман. Политический доклад НДПК. 1981. На араб. яз.48.«Заря Востока».49.«Правда Востока».
41. Газета «Известия». 51 .Газета «Правда».
42. Журнал Ассоциации курдских студентов в Европе «Курдистан».1. М., 1990. 53.За рубежом.54.Красная звезда.
43. Проблемы мира и социализма.56.Aftonbladet. Стокгольм.
44. Appeal from General Barzani to the Word Opinion and the Great powers. Iraqi Kurdistan. May 1966.58.Baghdad Observer.
45. Dagens Nyheter. Sweden. 16.10.1985 и 13.11.1985.
46. Fizzi N.(ed.) The Iran-Iraq conflict. P., 1981. 61.Independent.
47. International Affairs. 1983, № 4. 63.Iran Times. Стокгольм. 64.Iraqi Letter. 1979, № 1.
48. Kurdish Facts and west Asia Affairs. 1961, № 5, April.66.Le Figaro.
49. Le Monde diplomatique. October, 1986.68.Le Monde.69.Meed.
50. Middle East Economic Diagest. № 29, 16-22 July 1982.
51. Middle East Report. July-August 1986. Vol. 16, № 4.
52. New York Times. 16.07.1984.73.New York.74.Policy Memorandum. №
53. The Economist Intelligence Unity Limited, L., 1966, № 1.
54. The Military Balance. 1983-1984. L., 1984.77.The New York Times.
55. The Word Today. L., July 1984. № 7.79.Time.80. Washington «Cumhuriyet».
56. ДШЩИ А. Абовян и курдский народ. Советская литература и искусство. Ер., 1948, л 9
58. ЛАЗАРЕВ М.С. Курдская проблема. НПСБСВ, 1970.
59. ЛАЗАРЕВ М.С. Курдский вопрос. 1891 1917. М., 1972.
60. ЛАЗАРЕВ М.С. Курды и Курдистан (факторы становления проблемы) . Национальный вопрос в освободившихся странах Востока. М., 1986.
61. ЛАЗАРЕВ i.С. Империализм и курдский вопрос, 1917 1923. М., 1989.
62. Курдское движение в новое и новейшее время. М.» 1987.

63. Сазонова І. Політологія: Навчальний посібник / І. Сазонова. – Харків: Фаліо, 2001. – 735 с.
64. Ісаєв Б. А. Хрестоматія. Політологія / Б. А. Ісаєв, А. Є. Тураєв, А. Є. Хренов., 2012. – 464 с. – (- СПб.: Питер).
65. Бабкіна О. В. Політологія. Посібник для студентів Вищих Навчальних Закладів / О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко., 1998. – 368 с.
66. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів., 1997. – 400 с. – (Генеза).
67. Пугачев В. П. Введення в політологію. Підручник / В. П. Пугачев, А. І. Соловйов. – Москва, 2002. – 2448 с. – (Аспект Пресс).
68. Баранівський В. Ф. Політологія / Баранівський В. Ф. – Київ, 2016. – 236 с. – (Національна академія управління).
69. Calhoun C. Political culture / C. Calhoun // Dictionary of the Social Sciences. - Oxford : Oxford University Press, 2002.
70. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід / Дж. Лалл. - К. : К.І.С., 2002. - 261 с
71. Станіслав А. Телеведіння. Ефект CNN [Електронний ресурс] / Анисимов Станіслав. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://diletant.media/articles/35493993/>.
72. Телеканал Аль-Джазіра отримав дозвіл на мовлення у США [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.korrespondent.net/business/1181851-telekanal-al-dzhazira-otrimav-dozvil-na-movlennya-u-ssha>.
73. Internet Censorship in China [Електронний ресурс] // The New York Times. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/topic/destination/internet-censorship-in-china>.
74. E. Colchester. European Populism in the Shadow of the Great Recession / E. Colchester, H. Kriesi, T. Pappas. // ECPR Press. – 2019. – С. 359.

75. Kriesi H. Populism in Europe During Crisis: An Introduction. – Ed. by H. Kriesi, T. Pappas. European Populism in the Shadow of the Great Recession / Kriesi H., Pappas T.. – 2015. – С. 119.
76. Azzma A. The syrian kurds' right of self-determination in the light of "arab spring". // Faculdade de Direito, Universidade de Lisboa. – 2019. – URL: https://repositorio.ul.pt/bitstream/10451/41954/1/ulfd140976_tese.pdf.
77. Harith H. The Making of the Kurdish Frontier: Power, Conflict, and Governance in the Iraqi-Syrian Borderlands. – 2021. – URL: <https://carnegiemec.org/2021/03/30/making-of-kurdish-frontier-power-conflict-and-governance-in-iraqi-syrian-borderlands-pub-84205>.
78. Jasmine K. G. Contentious Politics and the Syrian Crisis: Internationalization and Militarization of the Conflict. // University of St Andrews. – 2015. – 4 с.
79. Prospects for syrian kurdish unity Assessing Local and Regional Dynamics // The Washington institute for near east policy. – 2020. – URL: <https://www.washingtoninstitute.org/media/3879>.
80. Scenarios facing syrian kurds. – 2019. – URL: <https://www.scfr.ir/en/politics/101796/scenarios-facing-syrian-kurds/>
81. The Role of the Middle East in the EU-Turkey Security Relationship: Key Drivers and Future Scenarios / E. Doruk, D. Andrea, L. Jakob та ін. – 2018.
82. Turkey's Statistical Yearbook. Turkish Statistical Institute, 2011.
83. Аватков В.А. Турецко-сирийское конфликтное взаимодействие в глобальном контексте: из 2011 г. в 2012 г. // Современный Ближний Восток - зона конфликтов: Сборник научных статей. - М.: МГИМО (У) МИД России, 2012.
84. Авдои Т. С. История курдского вопроса. 115–116 с.
85. Авдои Т. С. Курдский вопрос в современных международных отношениях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук 54 "Политические проблемы международных отношений и глобального развития" – Москва, 2009. – 27 с.

86. Атанесян Г. Кто такие курды? Феминисты, победители ИГ и разделенный народ. – 2019. – URL: <https://www.bbc.com/russian/features50101258>.
87. Бархударьянц А. Курдский вопрос во внешней политике России и стран запада в контексте противостояния «Исламскому Государству» // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 25: Международные отношения и мировая политика. – 2015. – №1. – 17 с.
88. Бибикова О. П. Меркель, Эрдоган и «сирийские беженцы». Предпосылки и последствия миграционного кризиса // Международная аналитика., 2016. – (16). – (2).
89. Борділовська О. А. Моделі врегулювання курдської проблеми: досвід чотирьох близькосхідних країн // «Гілея: науковий вісник». – С. 398.
90. Бхарі Абдула Хадер Курдська проблема в міжнародних відносинах на Близькому та Середньому Сході в середині 70–90-тих рр. : Автореф. дис... канд. політ. наук // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
91. Вертяев К.В., Жигалина О.И., Иванов С.М. Политические процессы в курдских ареалах стран Западной Азии // Институт востоковедения РАН, Москва. – 2013, гл. 3, 92-109 с.
92. Ворфлік Г. С. Геополітичні аспекти курдського конфлікту // Географія та туризм. – 106 с. 18. Ганиев Т. А. Курдский фактор и его роль в формировании геополитической обстановки на ближнем востоке // Электронный научный журнал «Архонт». – 2018. – №2. – 6 с.
93. Гасратян М. А. Первые курдские организации и их деятельность после Первой мировой войны // Дружба. – 2001. – №12. – 29–31 с. 55
94. Гасратян М. А., М. С. Лазарев. Современный Курдистан // Курдский научно-просветительский центр. – 1995. – 144 с.
95. История Курдистана: Монография. Гасратян М.А., Лазарев М.С., Васильева Е.И. – М., 1999. 526 с. 22. Геворгян А. Г. Курдский вопрос в турецко-

- сирийских отношениях в контексте сирийского кризиса // Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. – 2019. – №4. – 616–619 с.
96. Гогитидзе К. 10 лет войне в Сирии. 10 главных вопросов. – 2021. – URL: <https://www.bbc.com/russian/features-56320994>.
97. Демиденко С.В. Создание РПК и ее борьба за национальные права курдского народа (1973-1974 гг.) // Дружба. 2001. № 11. – 27-32 с.
98. Джуди Р. Новый мировой порядок и пути мирного решения курдского вопроса // Дружба. 2000. № 10. – 6-9 с.
99. Дружиловский С. Б. Ближний восток в фокусе политической аналитики. – Москва: ИМИ МГИМО, 2019. – 550 с. – (Сборник научных трудов).
100. Дюрре М. Э. Самоопределение курдов в Сирии: истоки, формы и международные перспективы // Вестник МГИМО-Университета. – 2017. – №4. – 186 с.
101. Жигалина О.И., отв. ред. Лазаревские чтения. Проблемы курдоведения: история и современность // Институт востоковедения РАН. – Москва. – 2013. – Вып. 2. – 244 с.
102. Заявление Постоянного представителя РФ в Совете Безопасности ООН В.И. Чуркина. URL:<http://www.interfax.ru/world/502220>
103. Зинин Ю. Н. Феномен ИГИЛ: взгляд из Ближневосточного региона // Ежегодник ИМИ. 2015. № 1. – 135–144 с.